

MÜNSTERBERGICA – PRÁVNĚHISTORICKÝ SILESIKÁLNÍ RUKOPIS V DRÁŽDANSKÉ UNIVERZITNÍ KNIHOVNĚ

Marek Starý

Jeden z velmi žádoucích a v poslední době v české právní historii akcentovaných směrů výzkumu představují edice a obsahové analýzy raně novověkých kodifikací, a to jak v oblasti práva zemského (zde jsou tyto památky zpravidla označovány soulovím „zemské zřízení“), tak i městského. Dochází k modernímu a kritickému edičnímu zpřístupňování těchto památek,¹ stejně jako snaze o jejich zasazení do širších souvislostí právního vývoje.² Prostor pro další bádání tu nicméně zůstává dosti široký a perspektivní.

Pokud jde o sledování vývoje kodifikací zemského práva v jednotlivých zemích České koruny, lze za mimořádně zajímavou a komplikovanou považovat situaci ve Slezsku, které bylo až do Vratislavského míru z roku 1742 pevnou součástí českého státu. Tato země se totiž sama vyznačovala určitými specifiky, z nichž je třeba zmínit jednak její státoprávní segmentaci na jednotlivá knížectví v počtu zhruba dvou desítek, jednak skutečnost, že některá z těchto knížectví měla vlastního panovníka. Jejich vazba na Českou korunu tak měla i v raném novověku především lenní charakter, byť docházelo k jejich stále těsnější integraci zprostředkované fungováním tzv. knížecího sněmu a po porážce stavovského povstání též královského vrchního úřadu (Oberamtu). Politická roztržitost slezského prostoru našla svůj odraz i v roztržitosti právní, kdy kromě norem společných pro celé toto území existovala, a to převážnou měrou, parciální právní úprava v jednotlivých knížectvích.

Společné zemské zřízení pro Slezsko v době, kdy tato země patřila k České koruně (a ostatně ani později, když bylo připojeno k Prusku), nevzniklo. Jeho náhražkou v rovině ústavněprávní bylo velké privilegium krále Vladislava Jagellonského z 28. listopadu 1498,³ na počátku roku 1577 pak vydal Rudolf II. společný policejní řád, jímž potvrdil legislativní iniciativu celoslezského sněmu („*Fürstentag*“).⁴

Jak v lenních, tak i v bezprostředních knížectvích ale vznikaly vedle toho rovněž četné předpisy charakteru lokálního, které byly jako zemská zřízení označovány a zachycovaly právní normy platné v tom či onom knížectví. Na některá z těchto zřízení upozornil již v první polovině 19. století Carl-August Gründler,⁵ jejich zasvěcený přehled sestavil v sedmdesátých letech 20. století Marian Ptak⁶ a konečně na sklonku tisíciletí byla slezská zemská zřízení spolu s dalšími slezskými normativními akty z období raného novověku pečlivě katalogizována v minuciózním a velmi rozsáhlém díle Matthiase Webera.⁷ V české historiografii se tradičně největšímu zájmu těší dvě hornoslezská zřízení, opolsko-ratiborské (1562) a těšínské (1573), o nichž bylo v nedávné době konstatováno, že jde o zákony nejrozsáhlejší a nejspíše srovnatelné se zemskými zřízeními českými a moravskými.⁸ K tomu je ovšem třeba podotknout, že i některá další zřízení jsou dosti zevrubná a například obsáhlé zřízení knížectví olešnického z roku 1617 bylo společně s některými souvi-

sejícími dokumenty dokonce v plném znění převzato do Weingartenova kodexu.⁹ Zájem upřený na obě výše uvedená zřízení tak lze jistě v nemalé míře přičíst i tomu, že obě byla – na rozdíl od ostatních analogických normativních textů – sepsána česky.

Již citovaná práce Weberova obsahuje obsáhlý katalog památek vzniklých na půdě jednotlivých knížectví, včetně odkazů na jejich pozdější vydání i různé opisy, dochované především ve slezských archivech.¹⁰ Ani sám autor této vynikající práce ale jistě nedoufal, že se mu podařilo zachytit tyto opisy všechny. Nepochybně se postupně objeví řada dalších exemplářů v archivech a fondech, kde nemohl svou rešerši provést, respektive kde nemohl vyskyt slezských normativů důvodně předpokládat.

Při badatelském pobytu v Drážďanech¹¹ se autorovi těchto řádků podařilo zachytit opis „zemského zřízení“ pro knížectví minstrberské,¹² který je pozoruhodný tím, že je zařazen do širšího kontextu dalších právních aktů vztahujících se k osudům a vnitřnímu uspořádání tohoto knížectví. Úplná edice tohoto pozoruhodného pramene by byla pro futuro jistě žádoucí, autor nicméně považuje za vhodné zpřístupnit tuto právněhistorickou památku alespoň dílčím způsobem.

Knížectví minstrberské po vyměření tamní vládnoucí piastovské linie v roce 1428¹³ prošlo relativně komplikovaným vývojem, až je posléze získal českým zemským správcem a budoucím králem Jiřím z Poděbrad. Ten odkoupil nejprve v roce 1454 za 23 400 kop pražských grošů zástavní listy na Minstrbersko, Frankenštejsko,¹⁴ Kladsko¹⁵ a některé české statky od Hynka Krušiny z Lichtenburka¹⁶ a o dva roky později koupil za pouhých 1000 kop pražských grošů i nejisté nároky zadluženého přemyslovského knížete Arnošta Opavského (reálně v tu dobu ale Minstrbersko zřejmě ovládajícího).¹⁷ Tím se zformovala rozsáhlá država, kterou Jiří postoupil svým synům, kteří obdrželi od císaře Bedřicha III. knížecí důstojenství a titul opavských a minstrberských vévodů a hrabat kladských. Při dělení rodového majetku v roce 1472 připadlo Minstrbersko, Frankenštejsko a Kladsko třetímu Jindřichovi.¹⁸ Posléze se stal jediným pánem Minstrberska a Frankenštejska (Kladsko prodali Poděbradové v roce 1501 Oldřichovi z Hardeka¹⁹) Jindřichův nejmladší syn Karel. Tento významný politik konce jagellonské a počátku habsburské epochy nepatřil k právě schopným hospodářům a Minstrbersko zastavil v roce 1509 opolskému knížeti Janovi II.²⁰ Celá situace byla ovšem komplikovaná tím, že v Minstrberku až do své smrti v roce 1524 sídlila jeho švagrová Hedvika Zaháňská, vdova po jeho starším bratru Jiřím (†1502).²¹

Minstrbersko se posléze Karlovi vrátilo, již v roce 1542 je ale jeho synové společně s frankenštejskou vikpildou znovu zastavili, tentokrát svému strýci Bedřichovi II. Lehnickému za 40 000 zlatých. Po jeho smrti připadla minstrbersko-frankenštejská zástava synovi Bedřichovi III., od něhož ji koncem roku 1550 vyplatil král Ferdinand I. K postoupení země ze strany vyslanců Bedřicha došlo 2. ledna 1551. Král ale Minstrbersko obratem opět zcizil, když je společně s Opolskem a Ratibořskem postoupil ovdovělé Isabelě Zápolské, sestře polského krále. Šlo o smlouvenou kompenzaci za nároky jejího nezletilého syna Jana Zikmunda na uherskou korunu a Sedmihradsko.

Noví vládci do Minstrberku slavnostně vjeli 9. dubna 1552, již následujícího roku ale přesídlili na polský královský dvůr. Po jejich návratu do Sedmihradska v roce 1556 pak převzal jejich slezské državy znovu Ferdinand. Od něj Minstrbersko vyplatil v roce 1559 Jan Minstrberský a knížectví se tak nakrátko vrátilo do rukou potomků krále Jiřího. Zadlužený Janův syn Karel Kryštof ovšem nebyl s to své dominium udržet a začal podnikat kroky vedoucí k jeho rozprodeji. Frankenštejskou vikpildu chtěl prodat pánům z Logova

(Logau), tamní stavy ale nechtěly být podřízeny prostému šlechtici a podnítili císaře, aby ji koupil sám, přičemž mu vydatně přispěly na uhrazení kupní ceny. Minstrberské stavy pak dokonce od dědiců mezitím nečekaně zemřelého knížete samy svou zemi koupily a poddaly se císaři. Ten se tak stal v roce 1569 pánem Minstrberska a s ním spojeného, jistou míru autonomie si ovšem zachovávajícího Frankenštejnska (minstrberské i frankenštejnské stavy holdovaly Maxmiliánovi II. společně 29. září 1569 na frankenštejnském zámku).²² Úsilí Poděbradů o znovuzískání knížectví, opakovaně se objevující na přelomu 16. a 17. století, již k cíli nevedlo.²³

Navzdory všem garancím a slibům zůstalo Minstrbersko přímým knížectvím pouze do poloviny 17. století. Svým rozhodným vystoupením tamní stavy ještě dokázaly zabránit císařovu záměru postoupit knížectví Octaviovi Piccolominimu (1650),²⁴ o čtyři roky později ale bylo navzdory všem jejich protestům uděleno lénem císařskému tajnému radovi Janovi Vejkartovi Aueršperkovi, krátce předtím povýšenému na říšského knížete. Právě v této době došlo k pochopitelnému zvýšení zájmu o obsah a rozsah zemských privilegií, a to jak ze strany stavů, které jimi argumentovaly nejprve proti zcizení knížectví a následně proti hrozbě silné ústřední moci, tak ze strany nového zeměpána, jenž přicházel z cizího prostředí a hledal modus vivendi se svými novými poddanými. Těžko přitom pochybovat, že se zmíněnými událostmi a tříbením právních argumentů souvisí i drážďanský rukopis, který je předmětem zájmu této studie.

Manuskript, pocházející zřejmě ze 17. století, je dnes uchovávaném v drážďanské zemské a zároveň i univerzitní knihovně (Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden).²⁵ Jedná se o pečlivě svázanou knihu o rozměrech cca 38 × 26 cm ve světlé, v současné době poněkud poškozené polopergamenové vazbě, obsahující celkem 118 papírových folií. Z nich první dvě a poslední nejsou číslována, na ostatních je vzestupná arabská foliace situována v pravém horním rohu recta. Popsána je vnitřní strana desk, recto prvního (nečíslovaného) folia a po jednom (rovněž nečíslovaném) listu folia 1r–75r. Zbytek knihy je prázdný.

Na všech stránkách je červeným inkoustem provedeno sloupcování, které navozuje hypotézu, že původně byla kniha určena k vedení nějaké účetní evidence (jediné texty, při kterých je toto rozdělení stránek přirozeným způsobem, ovšem nikoli beze zbytku využito, jsou ovšem berní soupisy na fol. 43r–51r). Šířka sloupců je nadobýčej pravidelná – z levé strany jsou vymezeny dva sloupce (na levých stránkách o šířce zhruba 2,5 a 1,3 cm, na pravých stránkách 3 a 1,3 cm), z pravé pak 4 sloupce (první tři shodně o šířce 1,3–2–1,3 cm, čtvrtý je na levých stránkách širší, 4 cm, na pravých naopak dosahuje jen cca 1 cm). Text dokumentů je vepsán do hlavního pole stránky, okraje jsou využívány k marginálním poznámkám. Záhloví a zápatí odděleny nejsou, písaři ale povětšinou udržovali prázdný horní okraj o šíři 3,5 cm a spodní okraj 6 cm. Pouze nadpisy jsou zpravidla posunuty blíže k hornímu okraji.

Manuskript je psán dvěma písařskými rukami. Až do folia 59r je písmo drobné, ale poměrně úhledné a dobře čitelné, s minimem oprav. Jedná se o raně novověkou kurzivu s občasným užitím humanistického písma, zvláště v latinských termínech, s dosti výraznými nadpisy, resp. mezinadpisy. Poněkud odlišné kurzivní písmo se spíše mírně levým sklonem, rovněž obohacené používáním polokurzivy, lze pak nalézt na fol. 59v–75r.

Rukopis je popsán již ve Schnorrově katalogu z roku 1882, kde je označen stručně a výstižně jako „*Münsterbergica*“ (tento poměrně obtížně čitelný název rozdělený do dvou řádek se nachází i na hřbetu knihy pod horním okrajem) a je zde také dosti podrobně roze-

psán jeho obsah. Jak dosvědčuje poznámka připojená na konci, byl tento rukopis s celou řadou dalších silesiak zakoupen v roce 1849 v antikvariátu Wolfa Lösera v Drážďanech.²⁶ Díky tomuto způsobu nabytí a absenci jakýchkoliv přímých vodítek v rukopisu samotném se bohužel zdá málo pravděpodobné, že by se podařilo prokázat jeho původní provenienci – o té je tak možno spekulovat nanejvýš v rovině hypotéz.

Na papírovém listu tvořícím vnitřní stranu desk, poškozeném (proříznutím?) ve spodní části je jednak v pravém dolním rohu katalogizační poznámka knihovnické provenience („*MS. G. 166.*“),²⁷ jednak již zde jsou některé údaje s obsahem rukopisu související. Tak v horní polovině stránky jsou rekapitulovány některé významné momenty z minstrberských dějin poloviny 16. století,²⁸ v polovině spodní se pak nachází soupis kancelářských tax v podobě devíti číslovaných položek, odpovídajících tomu, co je stanoveno v císařských privilegii (viz dále č. 3 a 4).²⁹

Na prvním, nečíslovaném foliu, na němž je na levém okraji kousek nad středem stránky, pod vlepeným výpůjčním lístkem o formátu A5, oválné razítko se znakem a opisem „*Bibliotheca Regia Dresdensis*“ (znovu je toto razítko otištěno ještě na fol. 1r nahoře pod nadpisem „*General Privilegium des Lanndes Schlesiens*“), se nachází obsah („*Elenchus*“) rukopisu, kdy v hlavní části stránky jsou bez číslování napsány stručné názvy jednotlivých dokumentů, které rukopis obsahuje, a v druhém odděleném sloupci vpravo je odkaz na příslušné folio (bez rozlišení *recta* a *versa*).³⁰ Tento obsah končí nařízením o pravidlech volby frankenštejnské městské rady (fol. 57). Také tato skutečnost je jasným dokladem toho, že podoba rukopisu je výsledkem dvou časově oddělených písařských aktivit – nejprve došlo někdy v první polovině 17. století k přepsání všech významných zemských privilegií a dalších listin (přesněji lze první část rukopisu datovat do let 1628–1654, přičemž datum a quo je dáno datací dokumentu č. 12, datum ad quem datací druhé části), poté byla v roce 1654 či krátce poté doplněna zpráva o průběhu převzetí Minstrberska a Frankenštejnska knížetem Aueršperkem. Geneze rukopisu přitom jasně napovídá, že se zde skutečně s největší pravděpodobností jedná o materiál, jímž chtěly minstrberské a frankenštejnské stavy původně bojovat proti záměru Ferdinanda III. obě země v rozporu se staršími privilegii udělit novému knížeti.

Na versu druhého nečíslovaného folia je zhruba ve třetině stránky nepřilíhající úhledný nápis „*Von allerhand Münsterbergischen / Sachen*“, dále již následují číslované stránky s jednotlivými právními akty. Ty jsou v této studii zpřístupněny formou číslovaných regestů. Na jejich počátku stojí vždy transliterace názvu, obsaženého v rukopisu. U několika nejmladších písemností, u nichž tento název chybí, je namísto toho v hranatých závorkách uvedena stručná charakteristika obsahu. Dále jsou uvedeny informace o foliaci dotyčné písemnosti v rámci manuskriptu, případně též o marginálních poznámkách připojovaných do sloupců na okraji stránek a o ověřovacích prostředcích (podpisech a pečetích), jejichž avizovaná přítomnost vypovídá o vnější podobě originálních dokumentů, dodnes bohužel vesměs nedochovaných.³¹ Následuje samotná rekapitulace obsahu listiny formou regestu. Jeho rozsah je přitom nevyhnutelně kolísavý a odvíjí se jednak od samotného rozsahu příslušného aktu, jednak také od jeho (autorem subjektivně vnímaného) právněhistorického významu. V poznámkovém aparátu je případně upozorňováno na další exempláře písemností, které mohou pro futuro hrát významnou roli při případné kritické edici památky, zejména pak na ty, které jsou zachovány v archivním fondu minstrberského knížectví ve státním archivu ve Wroclawi.

Jak již bylo uvedeno, první část knihy soustřeďuje soubor nejvýznamnějších zemských privilegií, k nimž byly připojeny i opisy některých majetkoprávních ujednání, dokumentujících, jakou cestou se Minstrbersko a Frankenštejnsko staly přímými državami českého krále. Zapomenout nelze ani na konkrétní akty (např. hejtmanské instrukce). Ve svém souhrnu poskytují tyto písemnosti dosti hmatatelnou představu o státoprávních, ústavně i správně právních poměrech knížectví a s ním spojené vikpildy, mnohem méně vystupují z přítomných dějin na světlo normy z jiných oblastí práva. Pokud vůbec, děje se tak zřejmě mimoděk či přímo nedopatřením – tak normy vztahující se k právu dědickému a majetkovému manželskému, schválené zemským sněmem v roce 1584, se do manuskriptu dostaly zřejmě čistě díky svému (více méně nepřipadnému) označení „*Landes Constitution*“. To, že se do tohoto souboru dostalo i privilegium na svobodnou volbu městské rady, adresované městu Frankenštejn, může přitom snad být určitým provenienčním vodítkem – obdobné privilegium pro Minstrberk sem totiž zařazeno nebylo.

Shromážděné dokumenty jasně ukazují stavovskou povahu minstrberského veřejno mocenského uspořádání, stejně jako neoddiskutovatelně prokazují nezczizitelnost knížectví a s ním spojené vikpildy. Ostatně skutečnost, že země byly panovníkem od původních majitelů vykoupeny s výraznou pomocí stavů (Frankenštejnsko), respektive byly mu – raritně – poddány přímo stavy, které se samy do vlastnictví země cestou kontraktu *emptio venditio* dostaly (Minstrbersko), dávaly této nezczizitelnosti i jistou oporu morální. Z dalších, později doplněných písemností ze 17. století je ovšem patrné, že tvář i tvář odhodlání panovníka měla rezistence minstrberských stavů proti tomuto zcizení jen malou váhu a velmi slabou naději na úspěch. Tím spíše, že stavy vlastně ani nebyly ochotny hnát celý spor do krajnosti. Bylo sice nepochybné, že právo bylo na jejich straně, ale příslib panovníka učiněný před téměř stoletím už prostě neměl v nových politických podmínkách dostatečnou váhu. A tak proběhlo převzetí vlády v Minstrbersku ze strany knížete Aueršperka ve více méně konsenzuálním duchu. Vláda nového rodu přitom přetrvala i státoprávní změny vyvolané vratislavským mírem z roku 1742 – lenní suverén se změnil, ale minstrberskými vévody zůstali Aueršperkové. A to až do roku 1791, kdy kníže Karel Josef Antonín z Aueršperka vrátil minstrberské léno za částku 10 000 zlatých pruskému králi Bedřichovi Vilémovi, načež byl rozhodnutím císaře z 11. listopadu téhož roku vévodský titul přenesen na hrabství Gottschee (německý název slovinského městečka Kočevje).³² Také přechod knížectví přímo do rukou pruského krále byl důvodem k sepsání zemských privilegií, k němuž došlo v roce 1792.³³

Zřejmě ale právě nesouhlas stavů a jejich aktivita při hledání právních argumentů, proč by císař neměl bezprostředně panství nad minstrberským vévodstvím a k němu připojenou frankenštejnskou vikpildou nikomu předávat, stály v pozadí zvýšeného zájmu o zemská privilegia. Jemu pak lze děkovat za jejich souhrnné dochování v knize, která se nejasnými (alespoň prozatím) cestami dostala do drážďanské knihovny.

1.

General Privilegium des Lanndes Schleißien

fol. 1r–4v, na fol. 2v–4v v pravých sloupcích marginální poznámky stručně shrnující obsah jednotlivých ustanovení,³⁴ na závěr podpisy: Maxmilián II., nejvyšší kancléř Vratislav z Pernštejna, místokancléř Jiří Mehl ze Střelic, sekretář Heřman Igel z Hartenreutu, subskripční formule „*Ad Mandatum Sac[rae] Caes[arae] Mai[es]t[at]is proprium*“

Jedná se o konfirmaci výše zmíněného velkého privilegia z roku 1498 císařem Maxmiliánem II., datovanou 21. dubna 1567 na Pražském hradě.³⁵ Podle narace listiny předložili slezští stavové na nedávno drženém slezském sněmu v Opavě³⁶ Maxmiliánovi originál majestátu jeho otce Ferdinanda I. se žádostí o potvrzení jeho obsahu. Tento majestát datovaný 15. května 1528 není ale opět ničím jiným než potvrzením původního privilegia Vladislavova. Výsledná listina Maxmiliánova má tedy z dnešního pohledu zbytečně komplikovanou, tehdejší kancelářské praxi ale plně odpovídající podobu, kdy po naraci následuje in extenso text potvrzovaného privilegia Ferdinanda a v něm je úplně stejným způsobem „zanořena“ původní listina z roku 1498 (k jejímuž obsahu se váže drtivá většina marginálních poznámek). Teprve za ní následuje nejprve konfirmace Ferdinanda a nakonec i Maxmiliánova.

2.

Vertrag so Zwischen dem gantzen Lannde Schlesien, und den Gaistlichen, Anno 1504 aufgerichtet worden

fol. 5r–8r, v pravých sloupcích marginální poznámky stručně shrnující obsah jednotlivých článků,³⁷ zakončeno koroborací, avšak v přepisu bez naznačení pečeti a podpisů

Smlouva, uzavřená 3. února 1504 ve Vratislavi z rozkazu krále Vladislava II. (v opisu je mylně uvedeno „*Wratislawen*“) prostředkováním jeho bratra hlohovského a opavského knížete Zikmunda, vrchního slezského hejtmána, knížete Kazimíra (II.) Těšínského, a českého kancléře Albrechta Libštejnského z Kolovrat. Podle poslední jmenovaného bývá označována jako smlouva kolovratská. Jako její účastníci figurují knížata, vratislavská kapitula, páni, rytíři a města, tedy všichni slezští stavové. Tiskem byl již v roce 1690 vydán vidimát této smlouvy, vystavený vratislavskou městskou radou v roce 1595.³⁸

Smlouva je rozdělena na deset článků, z nichž některé jsou dále vnitřně strukturovány. Nejznámější je ustanovení o tom, že vratislavským biskupem měl být v budoucnu volen pouze obyvatel některé ze zemí České koruny. Pouze nositelům inkolátu měla být také ze strany panovníka, biskupa či kohokoliv dalšího postupována některá další léna a beneficia. Obsáhlé jsou pasáže týkající se otázek daňových, obsaženy jsou i normy práva procesního, obligáčního a dědického.

3.

Privilegium der Stennde von Praelaten, Ritterschafft und Stände des Münsterbergischen Fürstenthumbs

fol. 8v–15r, bez marginálních poznámek, na závěr podpisy: Maxmilián II., nejvyšší kancléř Vratislav z Pernštejna, místokancléř Jiří Mehl ze Střelic, sekretář Heřman Igel z Hartenreutu, subskripční formule „*Ad Mandatum Sacrae Caesar[ae] Maiestatis proprium*“³⁹

První písemnost, vážící se přímo a bezprostředně k samotnému minstrberskému knížectví. Jedná se o velké privilegium císaře Maxmiliána II., vydané stavům tohoto knížectví krátce poté, co přešlo do jeho přímé držby. Je datované 30. května 1570 v Praze.⁴⁰

Navzdory formě vydání je tato listina, v naraci avizovaná především jako potvrzení starších výsad, v literatuře zpravidla označována jako zemské zřízení. Tak o ní píší stej-

ně Marian Ptak („*ordynacja ziemska*“)⁴¹ jako Matthias Weber („*Landrechtsordnung*“).⁴² Ostatně i jeden z opisů Maxmiliánova privilegia ve fondu minstrberského knížectví ve vratlavském archivu je nadepsán „*Münsterbergische Fürstentums Landesordnung*“⁴³ – v tomto případě jde ale o kuriózní přehlédnutí, neboť se nejedná o privilegium pro stavy minstrberské, nýbrž frankenštejnské (viz dále pod č. 4). Tiskem vyšlo toto privilegium in extenzo již v roce 1625 v rámci Schickusova čtyřdílného díla o slezských dějinách a topografii,⁴⁴ později ho do svého soupisu slezských právních aktů zařadil i Jan Jakub Weingarten.⁴⁵ Dispozice privilegia je strukturována na jednotlivé normativní články, které ovšem nejsou číslované.

Císař v tomto privilegiu především slíbil, že Minstrbersko zůstane do budoucna navždy v rukou českých králů a nebude žádným způsobem zcizeno. Hejtmanem měl být jmenován pouze v zemi usazený držitel lenního statku, který měl po dobu svého úřadování sídlit buď v samotném Minstrberku, nebo ve Frankenštejnu. Měl být přísahou zavázán panovníkovi a zemi a měl, stručně řečeno, úřadovat podle svých nejlepších možností k obecnému dobrému.

Teprve za pasáží věnovanou zemskému hejtmanství byl poněkud nesystematicky vložen základní státoprávní příslib, že minstrberské knížectví a frankenštejnská vikpilda zůstanou natrvalo spojeny do jednoho státoprávního celku („*in ein Corpus geordnet*“).

Zemský soud se měl scházet čtyřikrát ročně, vždy v pondělí (po Třech králích, po svatém Jiří, po svatém Bartoloměji a po svatém Martinu), a to v hejtmanově sídle („*an dem Ort, da Unser Hauptman seine Wohnung ... haben wirdt*“). Soud se měl skládat z 12 členů – čestné místo měl zemský hejtman jako králův zástupce, dále se měli účastnit opati klášterů v Jindřichově (Heinrichau, Henryków) a Kamenci (Kamenz, Kamieniec Żąbkowicki) nebo jejich plnomocníci, po dvou zástupcích rytířstva z Minstrberska a Frankenštejnska, stejně tak po dvou vyslancích z každého z obou hlavních měst a konečně zemský písař, kterého si měly samy volit (a také platit) zemské stavy. K zemskému soudu měli vybraní přísedící skládat přísahu stejně jako v jiných knížectvích.

Špatné zkušenosti s neochotou účastnit se soudních jednání se promítly do privilegiem avizované povinnosti vykonávat v případě jmenování funkci přísedícího alespoň po tři roky. Dřívějšího přísedícího bylo samozřejmě možno do soudu povolát znovu. Města měla být v soudu reprezentována osobami, které zastávaly místa radních.

Zemský soud měl být příslušný pro tuzemce i cizince, pokud se jejich pře týkaly minstrberských záležitostí (prosazoval se zde tedy, pokud jde o jurisdikci soudu, princip teritoriality ve smyslu *forum causae*). Vyňaty byly pouze spory o čest, jejichž rozhodování příslušelo samotnému panovníkovi. Ty mohly být ovšem řešeny i před zemským hejtmanem, pokud s tím obě strany souhlasily.

Obeslání (žaloby) měly být podávány prostřednictvím zemského hejtmana, který nesměl jejich přijetí odmítnout, a měly být projednány na nejbližším zasedání soudu. Zde také měli žalovaní bez vytáček na žaloby odpovídat. Pokud by se jednalo o při, ve které byl hejtman sám zainteresován (buď jako žalovaný, nebo jako žalobce), mělo být citováno prostřednictvím jindřichovského opata. Privilegium tu odkazovalo na obecně platné saské právo („*wie nach gemeinen und Sachsen Recht in gantz Schleesien der Gebrauch, und solches außgesezt, und üblich herkommen ist*“).

Maxmilián II. povolil minstrberským stavům užívání úřední pečeti, vycházející z původního zemského znaku, polepšeného ale nově i o českou královskou heraldickou

symboliku. Původní znak je v privilegiu popsán jako zlato-stříbrně polcený štít, v němž je tradiční slezská vpravo obrácená orlice, polcená černo-červeně se stříbrným srpkem měsíce („*Monatschein*“) na hrudi, na štítě je otevřený, korunovaný turnajský helm, na němž jsou přes sebe položeny dva červeno-stříbrně šachované srpky měsíce, jdoucí přes sebe špicemi, zpoza nichž vzhůru rostou dva paví ocasy ve své přirozené barvě, přikryvadla jsou černo-zlatá. Ferdinandem byl tento znak milostivě polepšen („*gnedigist gebessert*“) tak, že původní erbovní znamení bylo přesunuto do pravého pole štítu, zatímco v levém poli se nově objevil znak českých králů, stříbrný, korunovaný, vpravo kráčeující stříbrný dvouocasý lev v červeném poli. Na štít byl přidán druhý otevřený turnajský helm se zlatou korunou a červeno-stříbrnými přikryvadly, klenotem se stala černá orlice se stříbrným půlměsícem na prsou. V originále privilegia byl tento nový znak podle jeho dispozice vymalován („*dasselbe Wappen, und die gemelte Besserung in Mitte diß Unnsern kayserlichen Briefes gemahlet und mit Farben eigentlich außgestrichen ist*“).⁴⁶

Novou úřední pečeti, obsahující polepšený znak, měli hejtmani do budoucna pečeti všechny úřední dokumenty, a to červeným voskem. Pečeť měla být přechovávána ve sklepení v hejtmanově sídle v truhlici opatřené čtyřmi zámky – klíče měli mít sám hejtman, jindřichovský opat, první přisedící z rytířského stavu a městská rada města Minstrberk. Touto „královskou zemskou a úřední pečeti“ („*mit dem königlichen Lannd- und Gerichts Siegel*“) měly být dále potvrzovány i významné majetkoprávní úkony, týkající se nemovitých statků v zemi, především přijímání lén a převody statků, ale i další. V privilegiu bylo přislíbeno vydání podrobnější „*Instruction*“ týkající se těchto záležitostí.

Do textu věnovaného nakládání se zemskou pečeti byla poněkud neorganicky včleněna pasáž, podle které mohl zemský soud, postupující podle obecného slezského práva, brát naučení od jiných soudů či právnických fakult, s tím, že k těmto žádostem měla být připojována kompletní akta případu. Rozsudek mohl být také předložen ke schválení pražskému apelačnímu soudu, jehož stanovisko pak muselo být respektováno. Proti rozhodnutí nebylo možno se odvolávat, panovník si ale ponechával možnost, aby se na něj neúspěšná strana obrátila se suplikací.

Několik článků privilegia řešilo poměrně podrobně otázku posledních vůlí (testamentů). Ty měly být sepisovány na papíře a zůstavitelé je měli předkládat hejtmanovi a přisedícím zemského soudu s prohlášením, že toto je jejich poslední vůle, načež měly být registrovány zemským písařem a ukládány do zmíněné truhly, kde se přechovávala zemská pečeť. Samozřejmostí bylo právo tyto poslední vůle podle libosti měnit, ovšem stejnou cestou. Pokud šlo o poslední vůle osob tělesně slabých, které se nemohly dostavit na zemský soud, měli je od nich přebírat zemský písař a dva přisedící zemského soudu, které k nim měl zemský hejtman poslat. Testament bylo možno převzít jak zpečetěný, tak i otevřený, případně měl poslední vůli, pokud nebyla sepsána, zaznamenat sám zemský písař. Do registratury pak mělo být poznamenáno zcela přesně kdy („*mit der Stunde, Jahr und Tag*“) a před kým k takovému ústnímu odkazu došlo.

Pokud by nebylo možné aplikovat ani tento postup (například při morové nákaze), bylo možno písemnou či ústní závěť učinit před dvěma hodnověrnými osobami, které pak měly její obsah dále předat predepsaným způsobem. Testamenty měly být otevírány a čteny za účasti dědiců a přátel, načež měly být ukládány zpátky do truhly a případným zájemcům měly být poskytovány opisy opatřené úřední pečeti. Všechny tyto články se ovšem měly vztahovat jen na privilegované, v zemi usdlé obyvatele. Poddaní měli kšaftovat před svou

vrchností, měšťané buď před zemským soudem, nebo před městskou radou. Celá tato pasáž privilegia byla ovšem následně poněkud relativizována konstatováním, že se šlechticům nebrání volit k formulování poslední vůle jiné postupy („*es sol bey eines ieders freyen Willen stehen, dieser Gestaltdt, oder auf ein andere ihm am Besten gefellige Form und Weise, sein Testament und lezten Willen aufzurichten und zu volziehen*“).

Z každého převodu zboží, ať již šlo o udělení léna, koupi či zápis vdovského věna („*Leibgedinges Brief*“), měl být panovníkovi placen poplatek („*Taxa*“) ve výši 4‰ hodnoty příslušného majetku. Panovník se svým privilegiem na 15 let vzdal tohoto příjmu, který měl být dělen rovným dílem mezi stavy a hejtmana, po uplynutí této lhůty se ale měl stát komorním příjmem. Stejná taxa měla být vybírána též ze všech dohod, zřeknutí se a všeobecně kontraktů („*von jedem Vertrag, Verzicht, und allerhandt Contract*“) uzavřených před zemským soudem. V těchto případech se ale měla dělit mezi přísedící a zemského písaře. Pokud jde o testaments, za publikaci poslední vůle předané předepsaným způsobem k úschově se měly platit 2 uherské zlaté, pokud se vyhlašoval testament, který pořídili zemský písař a soudní přísedící u testátora, zvyšovala se tato částka na 10 zlatých, pokud šlo o vyhlášení před městskou radou, pak 5 zlatých. Dále se před zemským právem měl platit 1 tolar za konečný rozsudek („*Ennd Urthel*“) a 12 bílých grošů za rozhodnutí dílčí („*Bey Urthel*“).

Trestní záležitosti stavů se měly řešit řádně před zemským soudem, s výhradou možnosti využít možnosti suplik. V mimosoudních narovnáních mezi stranami se měl angažovat zemský hejtman.

Holdy českému králi neměli představitelé stavů skládat nikde jinde než na slezské půdě (nebylo ovšem nutné, aby se odehrávaly přímo na půdě minstrberského knížectví).

Panovník se dále zavázal, že pokud by v budoucnu on sám nebo příští čeští králové zastavovali či prodávali nějaká komorní zboží, mají k nim mít minstrberské stavy předkupní právo.

Závěrem Maxmilián potvrdil stavům paušálně všechny jejich další, v uvedených článcích neobsažené svobody, obdarování, a privilegia všeho druhu („*alle andere ire Freyheiten, Begnadungen, Privilegien, Statut, Satzungen, Wilkhüren, und gute Gewohnheiten*“), které v minulosti od českých králů a minstrberských knížat obdrželi. Na ty se mělo nahlížet, jako by do vydávaného privilegia byly doslovně inzerovány. Naopak si císař vyhradil, že tato privilegia nesmí být na újmu královských regálů a dalších výsostných práv. V závěru listiny bylo obsaženo i sankční ustanovení, podle kterého jakékoliv porušení konfirmovaných privilegií mělo být trestáno pokutou ve výši 50 hřiven zlata, z nichž polovina měla připadnout do královské komory a druhá polovina poškozeným.

Ačkoliv rozsah privilegia není zcela srovnatelný s jinými kodexy zemského práva (zejména české a moravské provenience), je v něm shrnuta ústavně právní a správně právní podstata fungování knížectví, a lze tedy mít za to, že si Maxmiliánovo privilegium označení zemské zřízení“ víceméně zaslouží.⁴⁷ Jedná se přitom o první zemské zřízení, které na půdě Minstrberska vzniklo.⁴⁸

4.

Privilegium der Stände von Praelaten, Ritterschaft, und Städten des Franckstainischen Weichbildes

fol. 15v–21v, v pravých sloupcích marginální poznámky (zprvu některé číslované) stručně shrnující obsah jednotlivých článků,⁴⁹ na závěr podpisy: Maxmilián II., nejvyšší kancléř

Vratislav z Pernštejna, místokancléř Jiří Mehl ze Střelic, sekretář Heřman Igel z Hartenreutu, sekretář David Kober z Koberšperka, subskripční formule „*Ad Mandatum Sac[rae] Caes[ar]iae Maiestatis proprium*“

Zároveň s výše podrobněji popsáním privilegiem pro minstrberské knížectví vydal Maxmilián II. 30. května 1570 analogickou listinu i pro frankenštejnskou vikpildu.⁵⁰ S výjimkou těch míst, kde bylo nutno zaměnit v textu na místo minstrberského knížectví frankenštejnskou vikpildu, je text totožný a není důvod jeho obsah znovu rekapitulovat. Je pozoruhodné, že u tohoto druhého exempláře jsou již po pravé straně připojeny nadpisy stručně resumující obsah jednotlivých článků privilegia. většinou ale zůstalo poněkud ve stínu minstrberské varianty,⁵¹ což je s ohledem na podobnost obou dokumentů dobře pochopitelné.

V jedné části se ale obě listiny liší zcela zásadně, a to pokud jde o úřední pečeť. Navzdory tomu, že došlo ke garanci státoprávního sjednocení frankenštejnské vikpildy s Minstrberskem, udělil císař frankenštejnským stavům samostatnou pečeť s poněkud odlišným heraldickým znamením, než jaké obdrželo Minstrbersko. Šlo o dělený štít, v jehož spodním zlatém poli byla černá orlice se stříbrným pŕlmešicem na prsou, v horním červeném poli se nacházel stříbrný český lev. Obě pole měla být oddělena vlnitým modrým pruhem znázorňujícím řeku („*ein blauer flammender Strich, einem Fluss oder Wasser gleich erscheint*“). Na štítě měla stát otevřená, korunovaná turnajská helma, klenotem měla být orlí křídla, pravé dělené stříbrno-červeně, levé černo-zlatě, přičemž dělení mělo být opět provedeno modrým pruhem, přikryvadla černo-zlatá a červeno-stříbrná. V tomto případě se nehovoří o polepšení znaku, neboť frankenštejnská vikpilda dosud vlastním heraldickým znamením nedisponovala. Zajímavé ovšem je, že Maxmilián zřejmě zcela ignoroval starší tradici pečeti frankenštejnského hejtmanství.⁵²

Pečeť měla být přechovávána stejně jako minstrberská, zjevně ale v samostatné truhle, neboť klíče od ní měli v tomto případě vedle hejtmana mít kamenecký opat, první přísedící z rytířského stavu (i když to listina neuvádí, myslí se tím ale nepochybně jeden ze šlechtických zástupců vikpildy v soudu) a městská rada Frankenštejna. Zmíněná ustanovení jasně dokumentují, že i když zde na jednu stranu byla zřejmá snaha o integraci frankenštejnské vikpildy do Minsterberska, s nímž byla historicky spojena, s ohledem na frankenštejnské stavy byla zároveň zachována určitá podvojnost úřadování.

Ohledně podstaty privilegia lze mutatis mutandis jako u výše uvedené minstrberské varianty konstatovat, že se vlastně jedná o jednoduché zemské zřízení, které je výjimečné tím, že se nevztahuje na některé z knížectví jakožto etablovaných státoprávních zemských celků, ale na vikpildu jakožto správní teritorium nižšího řádu.⁵³

5.

Ordnung des Lannrechtens im Münsterbergischen Fürstenthum, und Franckensteinischen Weichbilde

fol. 22r–27v, v pravých sloupcích marginální poznámky, naznačující strukturu zřízení (u každého samostatného nadpisu je číslo kapitoly) a stručně shrnující obsah jednotlivých článků, respektive odstavců,⁵⁴ bez koroborace i subskripce

Zřízení o zemském soudu bylo do značné míry „prováděcím předpisem“ k základním článkům obsaženým v císařských privilegích z roku 1570.⁵⁵ Jako vydavatelé vystupují

v tomto případě samy stavy Minstrberska a Frankenštejska, které v jeho úvodu poukazují na to, že vytvořením tohoto zřízení se má předejít všem nejasnostem ohledně zasedání soudu a procesu na něm. Dokument sám není datován a jeho vročení je značně nejisté. Marian Ptak ve své přehledové studii o slezských zemských zřízeních spojil vznik tohoto zřízení s datem 29. dubna 1583,⁵⁶ a jako pravděpodobnou („*wahrscheinlich*“) přijal tuto dataci i Matthias Weber.⁵⁷ Podstata problému tkví v tom, že o zřízení („*Aussaffung und Constitution*“, resp. „*Constitution und Ordnung*“), uzavřeném stavy (nepochybně na sněmu) ve Frankenštejně 29. dubna 1583 hovoří sice opakovaně text dalšího císařského privilegia z roku 1584 (o něm viz níže), jednoznačně lze ale tyto odkazy dát do souvislosti jedině s články, které toto privilegium obsahuje (a konfirmuje). Je pravdou, že (jak Weber rovněž upozorňuje) se ve všech rukopisech i tiscích císařské potvrzení objevuje bezprostředně po zřízení o zemském soudu, to ale nelze považovat za průkazné. Zřejmě z tohoto důvodu dospěl Marian Ptak v jedné ze svých novějších studií k závěru, že k vydání tohoto zřízení došlo snad ještě v roce 1570.⁵⁸ Ani toto datum ale nelze dostatečně argumentačně podpořit, a proto nezbývá, než ho vnímat pouze jako terminus post quem vzniku tohoto zřízení.

Text zřízení je rozdělen neočíslovanými nadpisy, avizujícími obsah jednotlivých článků, vesměs dosti rozsáhlých. Těchto zákonných článků je celkem 14 (podle číslování na pravých okrajích 15, neboť je očíslován i úvodní text, tj. narace vysvětlující důvod vzniku zřízení).

Pokud jde o způsob výběru jednotlivých přísedících zemského soudu („*Wie die Lanndrechtsietzer gewehlet sollen*“), zřízení poukazuje na to, že privilegia z roku 1570 stanoví, jak má být zemský soud složen, neupravují ale otázku, kdo a jakým způsobem má volit přísedící (kromě zemského hejtmana a obou prelátů). Bylo proto stanoveno, že první přísedící mají být zvoleni příslušnými skupinami stavů, jež měli zastupovat, na nejbližším zemském sněmu (tak je zřejmě třeba chápat použitý termín „*Zusammenkunft*“). V budoucnu pak při uprázdnění některého ze soudcovských křesel, ať již rezignací, nebo smrtí, měli o jeho obsazení rozhodnout sami zbylí přísedící. Ačkoli se o tom zřízení nezmiňuje, měli přitom nepochybně respektovat rámcové rozdělení křesel mezi jednotlivé „zájmové skupiny“.

Dále se zřízení zabývá rovněž podrobněji v privilegiu neupraveným zasedacím pořádkem soudu („*Wie die Rechtsietzer im Rechten sietzen sollen*“). Podle narace článku byla potřeba podrobnější úpravy vyvolána i spory mezi přísedícími z Minstrberska, resp. Frankenštejska. Nebylo sporu o nejčestnějším místě zemského hejtmana, sedícího na místě panovníka na vyvýšeném místě („*alß der, der Röm: Kay: Mait: Unsers allergnädigisten Herrn Stelle helt, oben ansiezet*“), stejně tak je listinami z roku 1570 jasně dáno další pořadí jindřichovského a kameneckého opata či jejich zástupců (zřízení ale zdůrazňuje, že plnomocníci mohou tato čestná místa zaujímat, pouze pokud jsou šlechtici). Dále se stavy shodly na tom, že se budou v pořadí přísedících střídát zástupci Minstrberska a Frankenštejska, poslední místo příslušelo zemskému písaři. V případě, že byl při řízení před soudem zemský hejtman účastníkem řízení, měl jeho místo zaujmout jindřichovský opat, pokud se řízení týkalo Minstrberska, nebo kamenecký, pokud se v něm jednalo o záležitosti frankenštejské.

Účast přísedících na jednáních zemského soudu byla povinná a ti se jí neměli snažit vyhnout („*Die Rechtsietzere sollen alle Quartal unerfordert zum Lanndrechten komben, und keiner ohne rechte Nott aussen bleiben*“). Tento obecný požadavek byl podpořen konkrétním sankčním ustanovením, podle kterého neúčast na jednání bez řádného důvo-

du, kterým mohla být například nemoc či dočasné zbavení úředních povinností („*Ambts Urlaub*“), byla penalizována částkou 10 uherských zlatých, kterou měl absentér uhradit ostatním přísedícím.

Navzdory uvedenému motivačnímu ustanovení se muselo z opatrnosti počítat s výraznější neúčastí přísedících, což vedlo stavy k rozhodnutí o otázce, při jakém nejmenším počtu bude ještě zemský soud usnášeníschopný („*Wieviel Lanndrechtsietzere zum wenigsten beym Lanndrechten sein sollen*“). Bylo rozhodnuto, že k projednání všech záležitostí postačí účast zemského hejtmána a sedmi přísedících a že rozhodnutí takto částečně obsazeného soudu má stejnou váhu, jako kdyby se sešel v kompletním složení. Neúčast některých soudců také neměla být pro strany důvodem, aby se k jednání nedostavily, a to pod hrozbou ztráty pře. Zajímavé je, že zřízení zcela automaticky předpokládá účast zemského hejtmána, z čehož lze a contrario vyvodit, že bez jeho přítomnosti jednání (bez ohledu na počet přísedících) probíhat nemohlo.⁵⁹

Další tři krátké články se zabývaly úředními přísahami. První („*Wie es mit Aufnehmung der Lanndrechtsietzer und Lanndschreybers Aydt gehalten sol werden, und derselben Notul*“) obecně vysvětluje nutnost skládání přísahy odkazem na text císařských privilegií, podle nichž mají být přísedící a písař při rozhodování veřejných záležitostí „*veraidet*“, a stavy konstatují, že texty přísah byly převzaty z jiných knížectví, které se nacházejí pod přímou vládou českých králů. Následují oba texty přísah („*Der Lanndrechtsietzer Aydt*“, resp. „*Des Lanndschreybers Aydt*“), které byly obě skládány panovníkovi a zemskému soudu („*und diesem löblichen Lanndrechten*“), dále se nicméně značně liší. Přísedící se měli zavazovat především k úplné nestrannosti a řádné účasti na soudních rocích, písař naproti tomu sliboval věrnost a píli při výkonu úřadu, poctivost (tj. nevymáhání ničeho nad kancelářskou taxu) a zachování mlčenlivosti o těch soudních a úředních záležitostech, které se neměly dostat na veřejnost. Přísahy měl v zastoupení panovníka přijímat zemský hejtmán, přičemž přísedícím ji měl přečíst písař, písaři naopak jeden z přísedících.

Je pozoruhodné, že v textu rukopisně zachycených přísah je slibováno Ferdinandovi III. To by na první pohled mohlo svádět k domněnce, že zřízení je mnohem mladšího původu, až z poloviny 17. století (českým králem byl tento panovník v letech 1637–1657⁶⁰). Spíše lze ale považovat za pravděpodobné, že autor rukopisu přísahu přizpůsobil aktuálnímu statusu quo, tedy že toto konkrétní jméno není určující pro stáří samotného zřízení, ale pro dobu vzniku rukopisu.

Podrobněji zřízení rozvedlo otázku podávání žalob a souvisejících poplatků („*Von der Ladung oder Citation und ihrer Taxa*“), jejíž rámcová úprava byla rovněž nastavena již v květnu 1570. Zřízení potvrzovalo, že obeslání, resp. žaloby mají být předávány zemskému hejtmánovi, upřesnily nicméně, že se tak má stát nejpozději 4 týdny před začátkem soudního roku, aby měli žalovaní čas se na jednání připravit. Žaloby měly být podávány písemně a pod pečeti žalobce, na jejich základě měl zemský písař připravovat obeslání. Pokud byli žalovanými v zemi osedlí, měla jim být žaloba doručena do jejich sídla. Pokud byli žalováni cizinci a žaloba se týkala jejich statků v zemi ležících, o něž měl spor být veden, měl zemský komorník („*Lannds Cämmerer*“) či úřední posel („*Pfennder*“) doručit obeslání na tento statek a zde je předat šoltysovi či správci statku, případně nejstaršímu z místních obyvatel. Na těch pak bylo, aby svého pána zavčasu uvědomili. Za sepsání obeslání mělo být zemskému písaři zapláceno 24 slezských bílých grošů, dalších 9 grošů

měl dostat komorník za doručení, cizinci vystupující v roli žalobců měli ovšem uhradit dvojnásobek těchto částek.

Obsáhlý článek byl věnován odpovědi na obeslání a dalšímu procesnímu postupu před zahájením samotného soudního řízení („*Wie sich der Beklagte auf die ihm zugeschickte Ladung verhalten und wie ferner Kläger und Beklagter procediren sollen*“). Obeslaný byl povinen se v souladu se zemským privilegiem bez vytáček dostavit k nejbližšímu soudnímu jednání a zde na žalobu odpovědět. Protože byl se žalobou obeznámen s časovým předstihem, měl mít tuto odpověď s sebou písemně. Také celý další proces byl primárně postaven na principu písemnosti, počítalo se s replikou žalobce na předložené vyjádření („*Antwort*“) i následnou duplikou žalovaného. Pro přípravu těchto dalších argumentací, které se scházely u zemského hejtmana, se opět počítalo se čtyřtydenní lhůtou a celkově měly být během 8 týdnů shromážděny podklady pro rozhodnutí, které mělo být vydáno při následujícím soudním termínu. Analogicky platila tato pravidla i o námitkách proti důkazům, které chtěly strany případně vznášet. Zřízení ale dále relativizovalo uvedený princip písemnosti poukazem na to, že má místo pouze v složitějších případech, kdy přísedící soudu sami potřebují čas se s argumentací důkladně obeznámit. Tam, kde to přísedící za nutné nepovažovali („*sich belernen zu lassen vor notwendig nicht achten*“), měly se strany postupně vyjadřovat ústně a k rozsudku se mělo dospět hned při prvním jednání.

Zřízení zopakovalo, že za dílčí rozsudek má být zaplaceno 12 bílých grošů a za konečné rozhodnutí 1 tolar, ani zde ale nebylo – stejně jako v samotných privilegiích – specifikováno, kdo má tuto částku zaplatit. Naopak tu ale došlo k zúžení aplikace této normy na případy, kdy zemský soud nevyužil v rámci řízení možnosti požádat o naučení. Pokud se tak stalo, mělo být za každé rozhodnutí placeno 5 tolarů, v čemž měl být zahrnut i plat pro posla („*fünf Thaler wegen Urthel Gelldes und Poten Lohns*“). Není sporu o tom, že toto navýšení mělo svoje opodstatnění, na druhou stranu se tady ale stavy od původního normativního textu odchýlily do té míry, že jejich rozhodnutí se v tomto případě dostalo přinejmenším na hranici korektní prováděcí normotvorby.

Jen velmi stručně byla zmíněna otázka kaucí („*Von der Caution oder Gewehr*“), která v podstatě pouze na možnost záruk upozorňovala a jejich opatrování dávala eventuálně do rukou zemského hejtmana.

Zajímavou technikálií, dosti nesystematicky zařazenou, bylo rozhodnutí stavů o konkrétním místě, kde se mají soudní jednání odehrávat („*Wo das Lanndrecht gehalten werden soll*“). Bylo ovšem omezené na případy, kdy místem jednání bude frankenštejský zámek, což zřejmě odpovídalo aktuálnímu (z hlediska přijetí zřízení) usídlení zemského hejtmana. Pro zasedání soudu tu byla vyhrazena kruhová světnice („*die runde Stuben*“), která se stavům pro tyto účely jevila nejvhodnější a nejpohodlnější. Zde se měli soudci a účastníci řízení scházet první den zrána („*zu früher Tage Zeit*“) a plnit zde svou procesní roli.

Další stručná ustanovení se věnovala zahájení soudního jednání („*Wie Dinng geheget werden soll*“). Ve chvíli, kdy soud zasedl a předstoupily strany, měla být zemským písařem přečtena zahajovací formule, což se mělo opakovat každý den.

Následoval text této formule („*Die Notul des Dinnghegens*“), podle níž byl soud zahajován z moci Všemohoucího a panujícího českého krále a nejvyššího slezského knížete a každý, jakéhokoliv stavu, vysokého či nízkého, bohatý či chudý, mohl soudu přednést svoji věc. Nikdo ale nesměl proti soudu vystoupit slovy či skutky pod hrozbou vážného

trestu ze strany zemského hejtmana a soudců. Tímto prohlášením byl soud skutečně zahájen a písař měl vykonat ohlášení, tj. patrně přečíst žalobu („*Nach verlesener dieser Notul, sol der Lanndschreiber anzeigen*“). Další podrobnosti ale tento stručný článek opět neupravoval a stejně tak schází jakékoliv rozvedení dalšího procesního postupu a procesních práv sporných stran při projednání sporu před soudem.

Následující poslední článek se totiž vrací k otázce uložení truhlic se zemskými pečeti a zemskými privilegii („*Wo die Lanndlade, Lannd Siegel und Lanndes Privilegien gehalten, und gebraucht werden sollen*“). Připomíná, že každá země má svou zemskou a soudní truhlici se zemským pečetidlem a dalšími důležitými materiály. Aby byly tyto věci stále při ruce, měly být truhlice umístěny ve výklenku v soudní místnosti, vlevo od vchodu. Stavby zároveň uznaly za vhodné, aby každá země (tj. minstrberské knížectví a frankenštejnská vikpilda) měla ne jednu, ale dvě pečeti – malou a velkou. Malá měla být užívána k pečeti mezitímních rozsudků a dalších písemností menšího významu, velká pak k ověřování konečných rozsudků, renunciací, vyžádaných opisů publikovaných testamentů, lenních a dalších slavnostních listů, jakož i v dalších případech, kdy to soud uzná za vhodné. Zvolená pečeť také vždy měla odpovídat tomu, zda se jedná o záležitost minstrberskou, nebo frankenštejnskou. Pokud jde o zemská privilegia, zřízení potvrdilo starší praxi, kdy minstrberská byla svěřená do úschovy jindřichovskému opatovi, frankenštejnská jeho kolegovi kameneckému. Jako novum bylo nicméně ustanoveno, že ke každému privilegii budou pořízeny dva vidimáty, z nichž jeden bude uložen v zemské truhlici a druhý bude předán měštům (tj. opět podle svého určení buď Minstrberku, nebo Frankenštejnu), která si to výslovně vyžádala.

Zřízení o zemském soudu představovalo poměrně zásadní zásah do dosavadního systému soudnictví, v němž se doplňovaly dvorské soudy německého práva v jednotlivých distriktech, ústřední dvorský soud práva polského (tzv. cúda), soud knížecí, soud frankenštejnského starosty (hejtmana) a soud rytířský. Zřízením zemského soudu byly zrušeny veškeré soudy dvorské (s výjimkou dvorského soudu německého práva ve Frankenštejně, jehož kompetence se zásadně proměnily) a minstrberská soudní organizace, která se vyvíjela v souladu s obecnými tendencemi dolnoslezskými, se přiblížila hornoslezskému modelu, inspirovanému zřejmě poměry moravskými.⁶¹

6.

Landes Constitution

fol. 27v–30r, v pravých sloupcích marginální poznámky, stručně shrnující obsah jednotlivých článků, respektive odstavců,⁶² na závěr podpisy: Rudolf II., místokancléř Jiří Mehl ze Střelice, sekretář Šebestián Heugel, subskripční formule „*Ad Mandatum Sacrae Caes[arum] Mai[estatis] proprium*“, připojena poznámka o publikování „konstituce“

Pod tímto názvem se nachází privilegium císaře Rudolfa II., obsahující čtyři zákonné články, zaměřené převážně na právo soukromé. Vydáno bylo v Praze 28. května 1584, podle připojené doušky bylo vyhlášeno na zámku ve Frankenštejně na shromáždění stavů dne 27. srpna téhož roku a od tohoto okamžiku jednomyslného schválení nabyly účinnosti („*Krafft und Würkung*“). Šlo ale vlastně jen o potvrzení usnesení zemského sněmu, přijatého ve Frankenštejně 29. dubna 1583. I tento normativní akt byl zahrnut do Weingartenovy sbírky.⁶³

První článek normoval otázku dědických nároků sourozenců a jejich potomků, která byla do té doby na území řešena nejednotně, a to v tom smyslu, že zatímco na některých místech dědili pouze žijící sourozenci a descendenté sourozenců zemřelých byli z dědictví vyloučeni, jinde se dědictví rozdělovalo podle římskoprávní zásady *in stirpes*. Tato druhá varianta měla být podle císařského nařízení nadále dodržována „*in beyden Creysen*“, tedy v Minstrbersku i Frankenštejnsku, a to od svátku sv. Bartoloměje⁶⁴ roku 1583 (vzhledem k tomu, že nařízení bylo vydáno až zhruba o půl roku později, je toto časové vymezení zřejmě nutno chápat tak, že se vztahovalo na projednání dědictví po osobách zemřelých po tomto datu). Norma zavazovala obyvatele měst i venkova, neměla být ale na újmu zvyklostem a obyčejům šlechtickým.

Druhý článek se vztahoval k peněžním legátům, vázoucím na nemovitostech. Upozorňoval na rozšířenost situace, kdy se tyto privilegované pohledávky nepřehledně kumulovaly, a nově stanovil zásadní pravidlo, že ten, kdo do roka a do dne svůj nárok neuplatňuje řádnou právní cestou („*nicht suchet und klaget*“), přichází o prioritu své pohledávky a je nadále postaven na roveň všem běžným věřitelům, s nimiž má být (s odkazem na nový policejní řád) uspokojen „*pro rata*“, tedy poměrně. V závěru článku byla připojena poznámka, že se ale norma nevztahuje na cizince, kteří nežijí v zemi a o obsahu konstituce nemohou mít povědomost.

Třetí článek řešil problematiku majetkového zabezpečení manželky, tedy jítřího daru („*Morgengabe*“) či obvěnění („*Gegenvermachtnüß*“) v prostředí venkovských poddaných („*Bauer-Leuthen*“). Poukazoval na to, že podle zvyku bývá v případě absence potomstva vdovám s odkazem na zemský zvyk („*Landes-Brauch*“) ponechávána pouze polovina zapsaného majetku.⁶⁵ Protože je ale manželství křesťanský a počestný stav („*ein Christlicher und erbarer Stand*“), byl uvedený obyčej jako nepřipadný zrušen a vdovám měl být zapsaný majetek ponecháván v plném rozsahu.

Konečně byla posledním článkem kriticky reflektována situace v minstrberské kanceláři („*bey der Landes- Cantzeley grosse Unordnung einreiset*“), vedoucí k tomu, že nebyly hrazeny poplatky za lenní a jiné listy, z nichž měl podle platné taxy plynout příjem panovníkovi, stavům a přísedícím zemského soudu. Jako sankční opatření bylo proto schváleno, že po uplynutí roční lhůty od vydání příslušného listu bude příslušný poplatek zdvojnásoben.

7.

Kaysyerliche Resolution in der Leuterungs Sache

fol. 30v–31r, tři lakonické marginální poznámky v pravých sloupcích,⁶⁶ na závěr podpisy: Rudolf II., kancléř Adam z Hradce, místokancléř Oswald ze Šenfeldu, sekretář Šebestián Heugel, subskripční formule „*Ad Mandatum Sac[rae] Caes[arae] Ma[ies]t[is] pro-prium*“

Další list císaře Rudolfa II., vydaný podle narace na základě žádostí minstrberských stavů, upozorňujících na nejasnosti, vyskytnuvší se při řízení před zemským soudem. Panovník na tyto žádosti zřejmě reagoval dosti líně, neboť text listiny přechází místy do zřetelně obranného a vysvětlujícího tónu. List byl vydán v Praze, 24. března 1589.

Problémem, ke kterému se písemnost vztahuje, byla možnost stran bránit se proti rozsudku zemského soudu. Konkrétně šlo o to, zda se má obecně povolit přezkoumání těchto rozsudků („*Leuterungs Instanz*“⁶⁷), nebo zda stranám pouze dopřát ve smyslu privilegii

z roku 1570 možnost obrátit se ad hoc se svou žádostí (suplikací) na panovníka. Po konzultacích se svými rádci („mit Unsern Obristen Lannd Officirern, und andern Rätthen der Cron Böhaimb“) panovník nakonec rozhodl, že možnost přezkoumání není sice výslovně v dotyčných privilegiích obsažena, je ale součástí obecného saského práva („nach gemeinem und Sachsem Rechten in gantz Schlesien“), podle něhož se má v řízeních postupovat. Používá se v něm v trestních záležitostech („ex gravissimis causis“) a jejím smyslem je, aby byly rozsudky lépe objasněny („damit das Urteil desto besser erklaret werde“). Tak mělo být napříště uplatňováno i v Minstrbersku.

Ani toto privilegium ale proces přezkoumání nijak blíže nevysvětluje, takže všechny nejasnosti soudní praxe jím dozajista odstraněny nebyly. Tím spíše, že je v něm panovníkovi znovu neorganicky vyhrazena možnost vměšovat se do konkrétních kauz na základě suplikací.

8.

Kaysrerliche Resolution wegen der Ambtes Vorwaltung bey m Lanndrechten

fol. 31v–32r, dvě lakonické marginální poznámky v pravých sloupcích,⁶⁸ na závěr podpisy: Rudolf II., sekretář Šebestián Heugel, subskripční formule „Ad Mandatum Sac[rae] Caes[arae] M[aies]t[is] proprium“

List císaře Rudolfa II., datovaný 3. dubna 1591 v Praze reagující na ochromení zemského soudu, spojené se sporem o urážku na cti mezi hejtmanem minstrberského knížectví Fabiánem z Reichenbachu na Petervicích (†1605) na straně jedné a vdovou po Hansi Pfeilovi a Jiřím z Pogrelu na straně druhé. Panovník se tuto záležitost rozhodl řešit jmenováním správce hejtmanského úřadu („des Ambts Vorwalters“), o němž stavy ujistil, že je v souladu s jejich privilegií, a stejně tak suspendoval do vyřešení celé záležitosti z křesla přísedícího zmíněného Pogrela.

9.

Beeder Herren Äbhte zu Heinrichaw und Camentz Erklerung, wegen der Session bey m Lanndrechten, und dann ihrer Ambtleute halben, dieselben bey den Zusambenkunfften zu zulassen

fol. 32v–33v, bez marginálních poznámek, na závěr podpisy: Mikuláš opat jindřichovský („Nicolaus Abbt und Herr des fürstlichen Closters und Gestiefts Heinrichaw“), Matyáš opat kamenecký („Matthaeus Abbt und Herr des Closter [und] Gestiefts Camentz“), připojena adresa („An Herrn Fabian von Reichenbach, Landißhauptman zu Franckstein“)

Společný dopis jindřichovského opata Mikuláše a kameneckého opata Matyáše zemskému hejtmanovi Fabiánovi z Reichenbachu, nesoucí datum 26. března 1601. Jsou v něm avizovány ekonomické problémy obou klášterů, na jejichž základě se oba preláti jednomyslně rozhodli, že se budou osobně účastnit řádných zasedání zemského soudu, na zemské sněmy a další mimořádná shromáždění, na nichž se projednávají otázky zemského práva, budou ale ve smyslu starších privilegií delegovat své vyslance („Abgesandten“), kteří je budou v případě závažných rozhodnutí informovat a oni pak zašlou zemskému hejtmanovi své stanovisko písemně. V závěru listu opati hejtmana požádali, aby tyto jejich vyslance do příslušných shromáždění vpustil.

Zařazení do rukopisu lze zřejmě chápat jako doklad o reálném využívání zemskými zřízeními z roku 1570 normativně garantovaného institutu zastoupení prelátů v zemských orgánech (viz č. 3 a 4).

10.

Kayserl[icher] Befehlich darinnen Ire Kay[serliche] Mai[es]t[ät]t sich resolviret, das Christoff Reibnitzes Lehensache, darinnen der Fiscal im Nahmen Irer Kay[serlichen] Mai[es]t[ät]t Clägers Stelle helt, vor Unserm ordentlichen Landrechten ausüben solle fol. 33r–33v, bez marginálních poznámek, na konci podpisy: císař Matyáš, místokancléř Jiří ze Schönau, sekretář Adam Rössler, subskripční formule „*Ad Mandatum Sacrae Caesar[ae] Regiaeq[ue] M[ajest]at[is] proprium*“, připojena adresa („*An den Herrn Hauptman und Herrn Lanndrechtsiezere des Münsterbergischen Fürstenthums und Francksteinischen Weichbildes*“)

Krátký list císaře Matyáše II., vystavený 31. října 1612 v Praze a adresovaný hejtmanovi a předsedícím zemského soudu minstrberského knížectví a frankenštejnského vikpildy. Konstatuje, že se na ně obrátil hornoslezský královský prokurátor („*Unser Fiscal in Ober Schleßien*“) Karel Jeremiáš Venediger, a to ve věci Kryštofa z Reibnitz a lenního statečku zvaného Langeberg, který měl dotyčný Reibnitz zatajit a prodat. Panovník nařídil členům zemského soudu, aby zmíněný proces nechali proběhnout, nepřipustili jeho natahování či přerušování a dovedli ho ke zdárnému konci.

Zařazení listu do rukopisu je zřejmě třeba chápat jako konkrétní doklad toho, že jako žalující strana před zemským soudem mohl vystupovat panovníkův fiskální úředník.

11.

Der Schlesischen Camer Schreyben in eodem casu. An das löbliche Lanndrecht fol. 33v–34r, bez marginálních poznámek, na konci připojena specifikace odesilatele („*Röm[ischen] Kay[serlichen] auch zu Hungarn und Böhaimb König[lichen] Mai[es]t[ät]t verordnete Praesident und Camer Rathe in Schleßien*“)

Další list týkající se této záležitosti, zasláný členům minstrberského zemského soudu 2. ledna 1613 z Vratislavi prezidentem a rady slezské komory. Záležitost Kryštofa z Reibnitz se měla projednávat před komisí 16. téhož měsíce, slezská komora ale z různých důvodů rozhodla, že záležitost bude ještě odložena, a vyzvala zemské soudce, aby působili na Reibnitze, aby projevil ještě trochu trpělivosti.

Význam tohoto listu spočívá v patrně v poukazu na to, že konvenční soudní řízení mohlo být na základě impulzu panovníka, respektive jeho úřadů běžně nahrazeno řízením smířcím před speciální komisí.

12.

Kurtzer, doch warhaffter Bericht, welcher gestaldt das Münsterbergische Fürstenthumb, und Francksteinische Weichbildt, zu hannnden der regierenden Könige zu Böhaimb kommen und zu einem Schlesischen Erbfürstenthumb gemacht worden fol. 35r–37r, bez marginálních poznámek, zakončeno datační formulí, avšak bez podpisu

Jak již název tohoto textu napovídá, na rozdíl od všech předchozích tu nejde o reprodukci konkrétního právního aktu, nýbrž o rekapitulaci dějin knížectví. Neznámý autor tohoto sepsání se přitom omezil na interval let 1509–1570. V závěru je konstatováno, že privilegium (ve skutečnosti ovšem, jak již dostatečně vyplynulo ze shora řečeného, privilegia) císaře Maxmiliána II. bylo potvrzeno Rudolfem II., Matyášem II. a konečně i současným („*von jetzt regierenden*“) panovníkem Ferdinandem II. a celý text je zakončen datací („*signatum*“) 6. března 1628 ve Frankenštejně.

Elaborát poukazuje na to, že „původně“ měly Minsterbersko a Frankenštejnsko vlastní knížata, vévody minsterberské a olešnické a hrabata kladská z rodu Poděbradů. Ti se ale zadlužili natolik, že byl Karel I. v roce 1509 přinucen zastavit knížectví i vikpildu opolskému knížeti Janovi, který užíval titulatury opolského a horno-hlohovského vévody a pána Minsterberska a Frankenštejnska. Stejným způsobem byla obě území jako zástava předána okolo roku 1542 lehnickému a březskému vévodovi Bedřichovi.⁶⁹ Od něho je v roce 1551 vyplatil císař Ferdinand I. a předal je královně Isabele Zápolské společně s Opolskem a Ratibořskem. Protože tato se ale v roce 1556 vrátila se svým synem do Sedmíhradska, ujal se Minsterberska a Frankenštejnska znovu Ferdinand I. a v roce 1558 je předal olešnickým knížatům, z čehož prý v zemi nastalo velké plesání („*groß Frolocken*“). To ale nemělo dlouhého trvání, neboť jednotlivé části země byly opět velmi brzy dány do zástavy.

Kníže Karel Kryštof viděl řešení v tom, část země prodat a za stržené peníze oddlužit zbytek. Proto se souhlasem svých bratranců („*Vettern*“) Jindřicha a Karla, kteří byli společně s ním poděbradskými državami obléhnutí, prodal frankenštejnskou vikpildu „*umb eine gewiesse Summam Gelldes*“ prezidentovi slezské komory Matyášovi z Logova a jeho bratrovi, což bylo potvrzeno i císařem Maxmiliánem II. Protože ale frankenštejnské stavy nechtěly mít jako svého pána nikoho méně urozeného než knížete, obrátily se písemně i skrze posly na panovníka, aby sám zemi koupil. Ten nakonec vstoupil do pozice kupujícího za stejných podmínek, na jakých se bratři z Logova domluvili s mezitím již zesnulým knížetem, přičemž kupní cenu uhradily samy frankenštejnské stavy a následně se panovníkovi dobrovolně poddaly. Ten se tak stal pánem celé vikpildy, oceněné na 13 500 tolarů, s příjmy z města, jejichž hodnota činila 10 474 tolarů, a nadto i panstvím Tarnov (Tarnau, Tarnów Opolski) v celkové hodnotě 18 000 tolarů.

Vzhledem k tomu, že zadlužení vévodové Jindřich a Karel byli dál pronásledováni věřiteli a museli se souhlasem panovníka jako vrchního lenního pána rozprodávat za účelem umoření dluhů své statky, rozhodly se minsterberské stavy postupovat podle frankenštejnského vzoru a samy knížatům nabídly, že od nich knížectví odkoupí. Kupní smlouva byla uzavřena 16. července 1569 v Olešnici a rovněž byla následně potvrzena panovníkem. Stavy se pak s celým knížectvím a speciálně zmíněnou vesnicí Neu Altmansdorf (Starczówek) poddaly císaři, pod podmínkou, že Minsterbersko nebude nikdy odtrženo od České koruny. Výkladová linie dále zdůrazňuje oběti a škody, které stavy musely přinést, aby mohly transakce uskutečnit, a jako určitou kompenzaci ze strany panovníka označuje velké privilegium („*ein sonderbahres Privilegium*“), vydané v Praze 30. května 1570. Tímto privilegiem byly prý stavy obdařeny vlastním zemským právem („*einem aigenen Lann-drechten*“ – obrat je ovšem dvojznačný a vedle zemského práva může být interpretován i jako zemský soud) a dalšími milostmi, z nichž text vybírá a velmi silně akcentuje právě závazek českých králů ponechat si na věčné budoucí časy vládu v knížectví a žádným způsobem ho nezcižovat.

V posledním odstavci je, jak již bylo uvedeno, připomenuta konfirmace tohoto privilegia ze strany Rudolfa II. (1584),⁷⁰ Matyáše II. (1612)⁷¹ i Ferdinanda II. (1623).⁷²

13.

Kauffs Contract zwischen den Herzogen zu Münsterberg, und selbigen Fürstenthumbs Stennden umb das Fürstenthumb Mönsterberg

fol. 37v–38v, bez marginálních poznámek, pod textem jsou 10 kroužky naznačeny k originálu připojené pečetě kupních stran, přičemž v první řadě byly dvě pečetě minstrberských vévodů (uvnitř kruhů písmena *H[einrich] H[erzog] z[u] M[ünsterberg] L[oco] S[igilli]*, resp. *L[oco] S[igilli] C[arolus] H[erzog] z[u] M[ünsterberg]*), pod nimi jsou dvě řady po čtyřech naznačených pečetích, v nichž je ale pouze zkratka *L[oco] S[igilli]*, aniž by bylo patrné, kdo konkrétně minstrberské stavy při této transakci zastupoval (není to uvedeno ani v samotném textu listiny)

Kupní smlouva, kterou olešnicko-minstrberská knížata, bratři Jindřich a Karel, prodala stavům minstrberského knížectví („*Herren N. und N., Praelaten, denen von der Ritterschafft, Lannd und Stadt deß Münsterbergisches Fürstenthumbs*“) 16. července 1569 tuto zemi.⁷³

Smlouva má standardní strukturu, na počátku stojí invokace, následuje vymezení kupních stran, které ovšem kontrakt uzavírají s upozorněním na nutnost následné ratifikace ze strany panovníka. Jako důvod prodeje jsou ve smlouvě uvedeny dluhy, které prodávající převzali po svém bratranci Karlu Kryštofovi a pro které se rozhodli prodat zemi kupujícím za částku 89 000 tolarů, počítajíc tolar za 32 grošů a groš za 12 haléřů. Z této částky měly stavy do měsíce vyplatit prodávajícím částku 10 000 tolarů, tutéž sumu pak měly složit i při svátku svatého Michala. Zbývá částka pak měla být řešena částečně započtením pohledávek, které vůči Poděbradům měly samy stavy, jednak převzetím a uhrazením dalších jejich dluhů. Na mimořádné výdaje, které s sebou převzetí dluhů muselo přinést, si stavy z kupní částky mohly strhnout 300 tolarů. Vedle toho se prodávající zavázali postoupit stavům i lenní zboží Schildberg (Kazanów), které jim zjevně již dříve slíbil prodat jejich předchůdce – z kupní ceny totiž mělo být odečteno 7000 tolarů, které za tento statek Karel Kryštof přijal.

14.

Vormerck ein Abrede so zwischen der Röm[ischen] Kayser[lichen] Mai[es]t[ät] Unserm Allergnedigisten Herrn, und N. denen Praelaten, auch denen von der Ritterschafft und der Stadt deß Münsterbergischen Fürstenthumbs, in nachfolgenden Sachen beschehen

fol. 38v–40r, bez marginálních poznámek, na konci podpisy: Maxmilián II., P. Tienn (?), rada dvorské komory Sigfríd z Promnitz, sekretář Oldřich Weinburger, pod jménem císaře naznačena pečeť (kruhem s písmeny *L[oco] S[igilli]* uprostřed), subskripční formule „*Ad Mandatum D[omi]ni electi Imperatoris proprium*“

Text dohody, která byla uzavřena mezi minstrberskými stavy a císařem v Praze 20. března 1570 a sepsána ve dvou exemplářích, z nichž každá strana obdržela po jedné. Vzhledem k tomu, že na konci opisu je podpis císaře a další podpisy dle běžné kancelářské praxe, zachycuje tento opis nepochybně exemplář, který byl potvrzen panovníkem a předán sta-

vům. Pozoruhodné ovšem je, že nevyšel z české dvorské kanceláře, nýbrž z dvorské (nikoli slezské!) komory, o čemž jasně svědčí připojené podpisy.⁷⁴

Na počátku je stručně rekapitulován průběh událostí bezprostředně úmluvě předcházejících, to jest uzavření kupní smlouvy mezi Poděbrady a minstrberskými stavy a její důvody. Panovník na základě prosby stran tuto smlouvu ratifikuje. Dále je konstatována vůle stavů přijmout dědičnou svrchovanost českého krále (zdůrazněna je ovšem opět podmínka, že v budoucnu nesmí dojít k zcizení země) a jejich požadavek, aby směly za účelem shromáždění kupní ceny prodat komorní statky v knížectví a po několik let si též ponechávat výnosy z daní, jimiž budou zatíženy lenní statky.

Stavy poskytly panovníkovi ujištění, že on a jeho potomci budou požívat všech vrchních i nižších práv, která jim přísluší nejen jako vrchním slezským knížatům, ale kterými disponovali i předešní vládci minstrberského knížectví. Čeští králové také měli být pány nad všemi knížecími lény v Minstrbersku. Dohoda dále konstatuje, že se stavy zavázaly předat do rukou panovníka minstrberský zámek („*das fürstliche Hauß zu Münsterberg*“) se zahradou a rybníky a dále komorní statky v hodnotě 6000 tolarů, přičemž ale panovníkovi daly možnost přijmout místo těchto statků hotové peníze. Panovník byl podle textu dohody s touto nabídkou srozuměn a přijal v této částce zboží Neu Altmansdorf (Starczówek) se vším příslušenstvím, přičemž případný rozdíl mezi odhadní cenou a uvedenou částkou 6000 tolarů se zavázal jim vyplatit hotově.

Naproti tomu panovník vyjádřil svůj souhlas s tím, že zbylé komorní statky stavy rozprodají a pokryjí tak částečně finanční prostředky vynaložené na koupi země. Další peníze měly získat z kontribucí uvalených na lenní statky v knížectví, které měly zůstat v jejich rukou po dobu 15 let. Stavy se nicméně měly panovníkovi zavázat, že po uplynutí této lhůty mu daňové výnosy opět případnou. Po uplynutí 15 let také neměly být kontribucemi zatíženy statky, které by v mezidobí jako odumřel spadly na panovníka. Minstrberským lénem měl zůstat i odumřelý statek Schildberg (Kazanów), který stavy od Poděbradů společně s Minstrberskem koupily, a neměl být žádným způsobem od knížectví odtržen.

Jak patrně, vyšel panovník vstříc požadavkům stavů. Na jednu stranu se mu podařilo vytvořit si v knížectví alespoň symbolické majetkové zázemí převzetím jednoho z původních komorních statků, na stranu druhou stanovil po dohodě se stavy poměrně velkoryse lhůtu, po kterou si směly ponechávat vybrané kontribuce. Další podrobnosti, především pokud jde o průběh finální ratifikace smlouvy mezi panovníkem a zemskými stavy, se podle dohody měly stát předmětem dalších jednání v české dvorské kanceláři. Při této příležitosti mělo také dojít k novému vytyčení hranic knížectví, ke kterému měly stavy poslat své zástupce.

15.

Quittung wegen bezahlter Kauff Summa der 89^M Thal.

fol. 40v, bez marginálních poznámek, naznačené dvě pečeti (vedle sebe umístěné kruhy s písmeny *L[oco] S[igilli]*), pod nimi podpisy knížat Jindřicha („*Heinrich Herzog zu Münsterberg*“) a Karla („*Carl Herzog zu Münsterberg*“)

Stručné potvrzení minstrberských Poděbradů o úplném zaplacení dohodnuté kupní sumy za minstrberské knížectví, datováno v Minstrberku 7. prosince 1570.

16.

Abrede zwischen der Röm[ischen] Kay[serlichen] Mai[es]t[ät] und den Stennden Franckensteinischen Weichbildes, von Lannd und Stad

fol. 40v–42r, bez marginálních poznámek, na závěr podpisy: Maxmilián II., rada dvorské komory Vilém Wienger, rada dvorské komory Kryštof Althan, sekretář Oldřich Weinburger, pod jménem panovníka naznačena císařská pečeť (kruh s písmeny *L[oco] S[igilli]* uvnitř), subskripční formule „*Ad Mandatum D[omi]ni electi Imperatoris proprium*“

Potvrzení dohody mezi panovníkem a stavy frankenštejnské vikpildy, vydané Maxmiliánem II. 18. dubna 1569 ve Vídni, stejně jako v případě minstrberského knížectví ovšem nikoli z české kanceláře, nýbrž z dvorské komory (viz subskripční formulí a podpisy).⁷⁵ V úvodu jsou rekapitulovány události předcházející, počínaje uzavřením smlouvy mezi zadluženým knížetem Karlem Kryštofem a císařským radou a prezidentem slezské komory Matyášem z Logova a jeho bratry Jiřím, Jindřichem a Gothardem v roce 1568. Tato smlouva byla panovníkovi předložena ke schválení (podle textu dokumentu měla být tato smlouva jeho přílohou – „*hierbey gelegter Copi derwegen beederseits aufgerichten Kaufsabred*“).⁷⁶ Protože se ale obyvatelé vikpildy postavili proti tomuto kontraktu a žádali panovníka, aby sám zemi koupil, a slibovali mu v tomto směru pomoc („*gute Hülffthun*“), jakož i z jiných dobrých důvodů vstoupil císař do jednání a vymohl si převzetí země za stejnou cenu, jaká byla sjednána pro bratry z Logova. Frankenštejnští stavové přitom na sebe převzali její zaplacení bez spoluúčasti panovníka („*und dieselb ohn Ir Mai[estät]t Entgeltñis bezahlen sollen*“).

Mezi dvorskou komorou zastupující zájmy panovníka a vyslanými reprezentanty stavů došlo následně podle textu listiny k následující dohodě: panovník měl převzít zámek a město Frankenštejn se všemi právy nad celou vikpildou v celkové hodnotě 13 500 tolarů spolu s příjmy z města, jejichž cena byla vyčíslena na 10 474 tolarů, a zbožím Tarnov (Tarnau, Tarnów Opolski) v celkové hodnotě 18 000 tolarů, a to bez povinnosti cokoli zaplatit, neboť tato částka půjde „z kapsy“ samotných stavů („*auß eigenem Säckel erstattet werden*“). Panovník měl přitom na výběr, zda skutečně převezme tarnovské zboží a příjmy z města (Frankenštejna), nebo místo toho převezme od frankenštejnských stavů v hotovosti odpovídající částku 28 474 tolarů. Císařští komisaři měli určit, které další komorní statky budou prodány, aby se ze získaných prostředků pokryla kupní cena, kterou stavy musely uhradit. Bylo přitom domluveno, že pokud by vybrané statky nevynesly dostatečný obnos, uhradí zbytek samy stavy. Naopak, pokud by se prodaly statky v hodnotě větší, než jakou reprezentovala kupní cena, měly přebytečné peníze připadnout panovníkovi.

Maxmilián se výslovně zavázal, že Frankenštejnsko zůstane na věčné časy součástí České koruny a slezského knížectví a nebude od nich žádným způsobem zastaveno, prodáno či jinak zcizeno. Hejtmanem vikpildy měl být jmenován někdo z obyvatel a leníků vikpildy („*unter ihnen Gesessen und Belehnet, zu einem Hauptman in das Weichbildt zu ordnen*“). Zároveň se ale již nepochybně počítalo se spojením vikpildy s minstrberským knížectvím, k němuž směřovalo ustanovení, že pokud bude k vikpildě v budoucnu připojena další země, že i obyvatelé této země pak budou legitimováni hejtmanský úřad převzít.

Za projevenou věrnost a oddanost konečně připsal císař frankenštejnským stavům částku 5000 tolarů, která jim měla být z jeho slezských příjmů vyplacena v pěti ročních splátkách.

17.

Bescheid den Francksteinischen Stenden ertheilet

fol. 42r–42v, bez marginálních poznámek, připojena subskripční formule „*Ex Consilio Imperatoriae Maiestatis 18. Aprilis [15]69*“, podpis: sekretář dvorské komory Oldřich Weinburger

Zpráva, kterou císař Maxmilián II. poručil předat vyslancům frankenštejnské vikpildy, v návaznosti na jejich nabídku k trvalému přijetí přímé svrchovanosti panovníka a České koruny. Předně přislíbil zprostit je slibů, vázících je k olešnickým Poděbradům („*den zweien Herzogen zu der Pernstadt*“⁷⁷) a kněžně Markétě Brunšvicke, vdově po Janovi Olešnickém, která měla na Frankenštejnsku zapsané své vdovské věno. Dále projevil ochotu být nápomocen přítom, aby se zbavili dluhů, zástav a ručitelských závazků, které jim špatné hospodaření předchozích knížat přineslo. Bez námitek se též zavázal potvrdit všechna privilegia a svobody, které mu stavové předloží. Pouze k žádosti o rozšíření dědičnosti lén na bratry současných držitelů a děti těchto bratrů se panovník postavil rezervovaně a ze „srozumitelných příčin“ ji prozatím odložil.

Pokud jde o obsazení zemského soudu a toho, jak k němu mají být podávány žaloby, přislíbil Maxmilián ponechat vše při starých zvyklostech a při vhodné příležitosti s nimi tuto záležitost v budoucnosti řešit. Konečně se panovník zavázal pomoci stavům a obyvatelům země i v jednáních s vratislavskou kapitulou a klášterem v Třebnici, které držely v zemi statky (příslib není příliš jasně formulován, zřejmě tu mělo jít o „vytlačení“ těchto církevních institucí jakožto pozemkových vlastníků ze země).

18.

Das gantze Lannd Schlesien lieget in der Schatzungs Ansage, zu sechs und dreysig Groschen, auff 7 763 045 Tal. 3 Gr. 4½ Hel.

fol. 43r–45r, bez marginálních poznámek (sloupce vpravo jsou využity k zapisování čísel), bez podpisu

Nedatované ocenění celého Slezska, zpracované na základě daňových příznání. Jsou zde zahrnuta ocenění jednotlivých knížectví s vlastním vladařem (vratislavské biskupství, knížectví krnovské, lehnické, březšské, olešnické, těšínské, minstrberské) a panství, dále pak majetek šlechty a měst knížectví bezprostředních. Z částky uvedené v nadpisu připadalo na knížectví minstrberské společně s frankenštejnskou vikpildou 283 500 tolarů. U několika položek (Minstrbersko-Frankenštejnsko, rytířstvo Zaháňska, město Vratislav, rytířstvo Vratislavska, město Zaháň), klíč k jejichž výběru je prozatím nejasný, je ještě provedeno rozdělení celkové částky na dvě části, reprezentující jednu třetinu a dvě třetiny.⁷⁸

Skutečnost, že mezi bezprostředními knížectví figuruje i Zaháňsko, které bylo teprve v roce 1549 získáno od saských Wettinů,⁷⁹ a naopak Minstrbersko je ještě knížectvím lenním (zjevně pod vládou Poděbradů), je možno tento soupis rámcově datovat do prvních dvou desetiletí druhé poloviny 16. století.

19.

Des Münsterbergischen Fürstenthums und Francksteinischen Weichbildes Steuer Indiction, wie hoch ein i[e]der Ort in particulari geschätztet

fol. 45v–48r, bez marginálních poznámek (sloupce vpravo jsou využity k zapisování čísel), bez podpisu

Opět nedatované ocenění k daňovým účelům, omezené v tomto případě jen na Minstrbersko a Frankenštejsko. Vlastníci panství přitom přiznávali jednak majetek vlastní, jednak majetek poddaných na příslušném panství. Celková hodnota činila za minstrberské knížectví 146 369 tolarů 7 grošů a 4 a ½ haléře, za frankenštejskou vikpildu 156 663 tolarů 28 grošů a 7 a ½ haléře. Součet těchto dvou položek („*Zusamben in beden Craißen*“) byl pak v závěru soupisu vyčíslen na 303 033 tolarů.

Vzhledem k tomu, že uvedená částka nekorresponduje se společným oceněním Minstrberska a Frankenštejska v předchozím celoslezském přehledu, zdá se pravděpodobné, že tyto materiály nevznikly současně. Přesnější dataci samostatné minstrberské taxy by zřejmě bylo možno získat na základě podrobnějšího prosopografického rozboru, neboť majitelé jednotlivých panství jsou uváděni jmenovitě.

20.

Der Dorffschaften im Münsterbergischen Fürsthum (sic!) und Francksteinischen Weichbilde, Hubenzahl

fol. 48v–51r, bez marginálních poznámek (sloupce vpravo jsou využity k zapisování čísel), bez podpisu

Navazuje na předchozí materiál (srovnáním lze zjistit shodu v zachycené majetkové držbě) a uvádí výměru polností, příslušející k jednotlivým vesnicím a dvorům. Řazeno podle majitelů, v tomto případě ale nejsou odděleny údaje pro Minstrbersko a Frankenštejsko. U každé vsi či dvora je uvedena výměra v lánech (Huben), případně ještě čtverečních prutech (Ruten).⁸⁰ Celková výměra pro celé území knížectví i s připojenou vikpildou činila 1379 lánů a 9 prutů.

21.

Rudolph der Ander etc. Instruction auf den Gestrengen Unsern Lieben Fabian von Reichenbach zu Peterwitz und Quickendorff etc. als dehn Wir zu Unserm Hauptman [etc.]

fol. 51r–54v, v pravých sloupcích marginální poznámky, stručně shrnující obsah jednotlivých článků, respektive odstavců,⁸¹ na závěr podpis: Rudolf II.

Velmi podrobná instrukce císaře Rudolfa II. novému zemskému hejtmanovi, datovaná 2. května 1582 ve Vratislavi. Jako graficky oddělený nadpis je v tomto případě vyjmuta pouze část věty, která dále konstatuje, že adresát byl jmenován hejtmanem minstrberského knížectví a frankenštejské vikpildy a že se mu dále stanoví, jak má svůj úřad vykonávat. Instrukce není formálně členěna, obsahuje ale soubor jasně oddělených článků s jednotlivými pokyny. Do rukopisu je tento text zařazen na první pohled poněkud nelogicky před podobnou instrukcí, vydanou o několik let dříve Maxmiliánem II. hejtmanovi předchozímu, tuto zdánlivou chronologickou nelogičnost ale dostatečně vysvětluje úvodním článkem,

v němž se císař na tuto starší instrukci odvolává a konstatuje, že bude na konci připojen její plný opis („*hernach zu Ennde von Worten zu Worten angehangten Abschriefft*“).

Fabián z Reichenbachu měl stejně jako jeho předchůdce sídlit na frankenštejnském zámku a měl na něj řádně dohlížet, chránit ho před požárem, scházením a jinými škodami. V případě potřeby měl nechat opravit zastřešení jak na zámku, tak na hospodářských budovách, dvorech a mlýnech, aby se předešlo větším škodám. Pokud by byly nutné stavební opravy, měl je ovšem konzultovat se slezskou komorou a respektovat její pokyny. Dále měl hejtman dohlížet na veškeré hospodářství na komorních statcích a prostřednictvím důchodního písaře (rentšrajbra) měl zajistit prodej výnosů, zejména obilí, ryb a vlny. Dotyčný písař, který měl evidovat veškeré výnosy a příjmy, měl rovněž sídlit na frankenštejnském zámku. Veškeré příjmy měly být uchovávány v dobře strážené truhle a nemělo z nich být (kromě běžných provozních výdajů) čerpáno, ale měly být každých čtvrt roku prostřednictvím důchodního písaře odváděny rentmistrovskému úřadu ve Vratislavi, který měl případně zajistit i proplacení nadstandardních výdajů.

Vzhledem k tomu, že měli hejtman i důchodní příslibený plat, neměli se žádným způsobem uspokojovat z panovníkových příjmů, ale měli se soustředit na řádné odvádění dávek a plnění povinností ze strany poddaných. Aby bylo možné hospodaření důchodního řádně kontrolovat, měli fojti ve dvorech a mlynáři ve mlýnech uchovávat tyče se zářezy (vruby), na něž se mělo týden co týden zaznamenávat množství odvedeného obilí a nalovených ryb, a tyto vruby pak po skončení roku předat hejtmanovi, který měl provést jejich porovnání s účetními záznamy a zamezit jakémukoliv krácení panovníkových příjmů.

Hejtman měl mít na paměti zvelebování komorních statků a měl přednášet patřičné návrhy slezské komoře, která je měla posoudit po ekonomické stránce a rozhodnout o nich. Rovněž tak měl hejtman za úkol bránit protiprávnímu užívání hor, lesů a vod. V této souvislosti měl dohlížet i na císařské lesníky (fořty). V případě, že by nebyl schopen zjednat nápravu sám, měl se opět obrátit na slezskou komoru.

Dále měl hejtman dohlížet nad soudnictvím v trestních kauzách, na nichž byla komora majetkově zainteresována, a měl zajistit řádné vybírání pokut („*dieselben Straffen und Buß fleißig einbringen*“) a tyto dál předávat důchodnímu písaři, přičemž o těchto pokutách měla být vedena zvláštní kniha

Ve smyslu již dříve schválených dokumentů se mělo před hejtmanem odehrávat udílení lén, rezignace, koupě, zapsání vdovského věna a další právní akty, jež měl potvrzovat úřední pečeti. Přitom měl vždy pečlivě sledovat, zda příslušný akt není v nějakém směru sporný a nemůže být na újmu panovníkovým zájmům. Pokud by pochybnost vznikla, měl celou záležitost postoupit do Vratislavi do rukou slezské komory. Té měl také oznámit každé odumřelé léno, jež nesměl v žádném případě sám udělit, prodat, jinak zcizit či připustit jiné jeho zatížení. Bez vědomí a písemného příkazu panovníka také nebyl oprávněn udělovat léno společně více osobám („*keine besamblete Hannd, simultanien Investituren gar nicht zu lassen*“), nepochybně z toho důvodu, že by to oslabilo naději na případnou budoucí odúmrť. Veškeré před hejtmanem proběhnuvší udílení a převody lén se měly řádně registrovat ve zvláštní knize a každoročně měla být na komoru do Vratislavi zaslána zpráva o změnách za poslední rok.

Instrukce je rovněž cenným zdrojem informace o konečné podobě panovníkovy dohody se stavy ohledně jejich daňových svobod – po dobu 15 let jim měla připadnout polovina poplatků odváděných při prodejkách a po dobu 10 let neměly platit kontribuce z lenních

statků, přičemž toto se podle instrukce mělo vztahovat na Minstrbersko i Frankenštejnsko. Hejtman měl dozírat, aby část připadající panovníkovi byla řádně odváděna do rukou důchodního písaře.

Jako zástupce panovníka měl hejtman všestranně chránit oba katolické konventy, jindřichovský i kamenecký, měl dbát na neporušování jejich hranic (což se týkalo i dalších komorních zboží). Neměl ale právo povolovat nebo potvrzovat prodej či směnu klášterních či městských zboží, v tomto směru směla panovníka jako vrchního vládce, bez jehož souhlasu se takový kontrakt neobešel, zastupovat výhradně slezská komora. V případě smrti opata měl zajistit jeho pozůstalost a neprodleně informovat slezskou komoru, která měla poslat někoho k sepsání této pozůstalosti. O jejím osudu měl posléze rozhodnout panovník.

K funkci hejtmána patřil i dozor nad oběma městy. Měl sledovat dodržování tamních předpisů („*Statuten und Ordnungen*“), být při nástupu purkmistra, radních a špitálního mistra do úřadu, kontrolovat městské hospodaření a pravidelně informovat slezskou komoru. Speciálně měl pak dohlížet na to, aby ze strany městských orgánů nedocházelo k neoprávněnému využívání církevních beneficií, škol a špitálů. V dalším článku byla zdůrazněna úloha hejtmána při jmenování purkmistra a radních, které měl vybírat z řad zbožných, bohabojných a poslušných osob („*frome, Gott fürchtige, und zu Unserm Gehorsam willige Personen*“), a jejich následném dosazování do úřadu, přičemž se ale musel opět nejprve poradit s vratislavskou komorou. Ve věcech instrukcí neupravených se měl hejtman řídit vlastním úsudkem a vykonávat svůj úřad v zájmu panovníka, rozkvětu komorních statků a tak podobně. Úplně v závěru si panovník, poněkud nadbytečně, vyhradil právo tuto instrukci kdykoliv změnit.

22.

Maximilian der Annder von Gottes Gnaden erwählter Römischer Kayser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs etc. Instruction und Ordnung, auf den [etc.]

fol. 55r–56r, v pravých sloupcích marginální poznámky, stručně shrnující obsah jednotlivých článků, respektive odstavců,⁸² na závěr podpisy: Maxmilián II., nejvyšší kancléř Vratislav z Pernštejna, místokancléř Jiří Mehl ze Střelice, sekretář Šebestián Heugel, subskripční formule „*Ad Mandatum Sacrae Caesar[ae] M[ajestatis]t[er]tis proprium*“

Starší instrukce Maxmiliána II. pro Zikmunda z Burkhausu, datovaná 20. května 1570 v Praze. Směřuje tedy k prvnímu zemskému hejtmanovi, který byl do funkce ustanoven po převzetí Minstrberska a Frankenštejnska panovníkem.⁸³ Do manu skriptu patrně pojatá z opisu, který byl připojen k předchozí (časově ovšem samozřejmě pozdější) instrukci Rudolfově (viz výše). Podobně jako v jejím případě je nadpis zdůrazněnou částí úvodní věty, dále pokračující jako běžný text. Dispozice instrukce je rozdělena do pěti číslovaných článků (číslování je součástí textu).

Již tato instrukce ukládala hejtmanovi, aby sídlil na frankenštejnském zámku. Dávala mu také právo, aby v době své odůvodněné nepřítomnosti sám s vědomím a vůlí panovníka svěřil správu úřadu dalšímu vhodnému, v zemi usazenému šlechtici.

V návaznosti na privilegia poskytnutá stavům, zejména ohledně fungování zemského soudu, měl hejtman používat úřední pečeť způsobem, který tato privilegia předpokládala, přičemž ale měl dbát zachování královských zájmů. Zároveň mu bylo kladeno na srdce, aby úřad vykonával v zájmu všech stavů bez rozdílu.

Pokud se týkalo udělení lén, jejich odevzdávání, koupí, vzdání se, zápisů věna, tj. přípravy příslušných listů a kontraktů, to vše se mělo odehrávat s vůlí a vědomím panovníka, a proto se měl v těchto záležitostech hejtman obracet buď přímo na něj, nebo za jeho nepřítomnosti na zemské úředníky Českého království, panovníkem k tomu zplnomocněné („*an Unsere Verordnete der Cron Böhmeib Lannd Officirer und Rätthe*“) a vyčkat jejich pokynu. Sám se ovšem mohl postarat o zabránění neoprávněným majetkoprávními aktům („*schlechte Vorzüchten und Leibgeding*“) a měl rovněž mít péči o řádné hrazení lenních poplatků.

V dalším článku bylo hejtmanovi obecně uloženo, aby respektoval privilegia stavů, ovšem tak, aby nevznikla škoda královským regáliím, moci a zájmům. Poslední z číslovacích odstavců mu pak ukládal dohlížet na hranice knížectví a vikpildy a na vysokou zvěř, jejíž lov byl vyhrazen panovníkovi. Případné závažné problémy měl opět hlásit buď přímo panovníkovi, nebo českým zemským úředníkům. Pokud jde o jeho kontakt se slezskou komorou ve Vratislavi, ten měl být upraven další, speciální instrukcí, kterou mu měla vydat zmíněná komora. V závěru instrukce bylo opět stanoveno, že ve všech ostatních záležitostech se má hejtman chovat podle svého uvážení, tak, jak se sluší na věrného služebníka a hejtmana („*das einem getreuen Diener und Hauptman zustehet*“), připojena byla opět i panovníkova výhrada instrukci kdykoliv změnit.

23.

Privilegium uber die freye Raths Wahl der Stadt Franckstein

fol. 56v–57r, připojeno několik marginálních poznámek rekapitulujících obsah jednotlivých ustanovení,⁸⁴ podpis: Maxmilián II., bez subskripční formule⁸⁵

Další z privilegií, vydaných Maxmiliánem II. bezprostředně po převzetí knížectví a vikpildy. V tomto případě jde o privilegium městské, datované 7. května 1570. V naraci je souvislost s podrobením se přímé královské vládě jasně konstatována. Městu byla do budoucna udělena svobodná volba městské rady („*die freye Raths Cur*“), vztahující se jak na osobu purkmistra, tak členy rady. Volení měli být z řad měšťanů a obyvatel města, což je v daném případě nutno chápat jako pleonasmus. Překážkou neměl být ani duchovní stav. Panovník též do budoucna přislíbil nevměšování se, a to ani ze strany zemského hejtmana, přičemž se v listině výslovně obrátil na současného i budoucího držitele tohoto úřadu („*und sonnderlich Unserm gegenwertigen und künftigen Hauptman Unsers Fürstenthumbs Münsterberg und Francksteinischen Weichbildes*“), stejně jako na všechny ostatní své poddané všeho stavu, aby toto jeho obdarování respektovali a nepřipustili jeho porušení.

24.

Ordnung der Raths Wahl wie solche in künftigen Zeiten sol gehalten werden

fol. 57v–59r, bez marginálních poznámek, bez koroborace a kontrasignace

Vzhledem k tomu, že shora uvedené privilegium z roku 1570 bylo jen velmi rámcové, došlo o pět let později k jeho upřesnění podrobnějším nařízením, které patrně přijala sama městská rada a nechala jej potvrdit panovníkem. Odpovídá tomu alespoň datační formule, kterou je tento text v rukopisu uzavřen („*Actum Franckstein im Jahr 1575 und vom Kayser Maximiliano bestettiget*“).

V první řadě mělo být ve městě vybráno 24 vhodných osob, které se měly jmenovat přísežnými staršími či muži města („*die geschwornen Eltisten, oder Manne der Stadt*“). Alespoň jedním zástupcem měl být v tomto souboru zastoupen každý ze čtyř hlavních městských cechů („*auf den vier Hauptzechen*“). Těmto starším nařízení ukládalo samostatně působit k zachování veřejného pořádku a obecného blaha, především jim ale světovalo volbu městské rady. Před tou měli složit přísahu všemohoucímu Bohu, panovníkovi a celé městské obci, že se při své volbě nebudou řídit vlastním prospěchem či osobními vztahy („*niemanden umb Gunst oder Freundschaft, Geschenck oder Gabe willen zu wahlen, oder durch Gram oder Feindschaft willen solches zu lassen*“).

Volba se měla odehrát vždy ve středu po Novém roce. Předchozí den měl dosavadní purkmistr tyto starší úředně svolat a společně s nimi i čtyři cechmistry, kteří měli být volbě přítomni. Následně mělo dojít k odstoupení dosavadní rady a starší měli být instruováni, jak mají volbu vykonat. Až na tomto místě předpis stanovil, že pokud by v předchozím roce některý ze starších zemřel, mělo dojít s radou cechmistrů k doplnění jejich počtu, přičemž měly být dodrženy zásady uvedené v úvodu nařízení. Vedle toho se zde ale zdůrazňovalo, že členy sboru starších (který se v kontextu uvedených ustanovení jeví jako personálně stabilní těleso) nesmějí být otec a syn či bratři.

V den volby se měli brzy zrána starší shromáždit společně s cechmistry, jejichž počet je v tomto případě vyčíslen na šest. Bývalí radní již neměli sedět u stolu („*die vorgewesenen Rathmanne sollen keiner am Tiesche siezen*“), ale společně s ostatními. Odstoupivší purkmistr měl vyhlásit, že doufá, že duch svatý osvítí voliče, aby byly vybrány schopné osoby. Následovat měla volba purkmistra, o němž zřízení konstatovalo, že na jeho osobě především záleží („*für allen Dingen, an einem Haupt und Bürgermeister viel gelegen*“). Platilo přitom, že nesmí být navrhován předchozí purkmistr, neboť nikdo nesmí tento úřad vykonávat déle než rok. Jednak proto, aby se svým úřadem nevychloubal, dále z toho důvodu, aby bylo možno zhodnotit jeho zásluhy, a konečně proto, aby pro případ opakovaného povolání do úřadu měl vždy rok na odpočinek („*ein Jahr umb das ander Recreation und Losung haben*“). Z posledně uvedeného jasně vyplývá, že nikdo nesměl vykonávat purkmistrovský úřad dvě volební období za sebou, nic ale nebránilo tomu (ba naopak se to do jisté míry předpokládalo), aby bylo schopným jedincům purkmistrovské křeslo svěrováno opakovaně.

K samotné volbě se měli obecní starší rozdělit do čtyř skupin, přičemž ke každé měl být přidělen jeden nebo dva cechmistři. Tyto skupiny měl bývalý purkmistr postupně brát do kanceláře a zde si od nich vyžádat jméno navrhovaného purkmistra, přičemž se předpokládalo, že navrhovaný kandidát bude mít přinejmenším jeden či dva roky zkušenost s prací v městské radě. Každá skupina měla na základě své jednomyslné dohody napsat jedno navrhované jméno na cedulku, tu společně převázat a vložit do misky. Po odevzdání všech hlasů měly být za přítomnosti všech cedulky otevřeny a všechna čtyři na nich napsaná jména se měla přepsat na připravenou tabuli, přičemž samotné cedulky se měly co nejrychleji zničit, aby se nedalo zjistit, která skupina koho volila.

Pokud všechny čtyři hlasy směřovaly k téže osobě, byl výsledek jasný, pokud měl někdo dva nebo tři hlasy a jeho konkurenti (konkurent) po jednom, rozhodovala většina hlasů („*tunc major Pars concludit*“). V případě rovnosti hlasů dával jako uhrman rozhodující votum bývalý purkmistr. Nově zvolený purkmistr se pak měl usadit na patřičné místo a měla proběhnout volba radních. Zde měl každý člen sboru starších napsat jedno jméno

a ti, kdo obdrželi nejvíce hlasů, měli zasednout v radě. Pokud by bylo zvoleno méně než 12 osob, což byl standardní počet radních (vzhledem k tomu, že se hlasy všech voličů soustředily na menší množství měšťanů), pak zvolení měli k sobě na základě většinového názoru postupně kooptovat zbylé členy rady. Po skončení volby se měli oba purkmistři, odstoupivší i nově zvolený, a nová městská rada odebrat do kostela, kde mělo přijít požehnání ze strany faráře, načež se měl rozeznít radniční zvon a mělo dojít ke složení přísahy. Další neděli po volbě mělo dojít k dalšímu veřejnému slibu nových radních před cechmistry, staršími a obcí a konečně poté v pondělí měli odstoupivší purkmistr a městská rada složit účty novému purkmistrovi, nové radě, starším a přísazným cechmistrům a totéž měli vykonat i další úředníci, z nichž řád jmenuje kostelní správce („*Kirchenvätern*“), špitálmistra a sladovnicku. Tato vyúčtování pak měla být uschována podle zvyku.

25.

Vormerckt, wie das Münsterbergische Fürstenthumb aus Irer Kay[serlichen] und König[lichen] Mai[es]t[ät] Handen, an Ihr fürst[liche] Gn[ade] Fürsten von Auersperg kombent fol. 59v–75r, v levých okrajích tři marginální odkazy na přílohy (fol. 62r „A“, fol. 62v „B“, fol. 67r „C“), bez koroborace a kontrasignace⁸⁶

Dostí podrobný výklad o tom, jak se Minstrbersko dostalo do rukou Aueršperků. Na konci je připojen text šesti dokumentů, z nich prvé čtyři jsou označeny písmeny (A–D), poslední dva nikoliv. U prvních tří není připojen nadpis, další tři jsou v záhlaví označeny jako „*Copia*“ a je podán jejich stručná charakteristika.

Materiál, který není signován, podle svého charakteru a obsahu zcela zjevně reprezentuje stanovisko zemských stavů, jež si byly dobře vědomy téměř sto let starého příslibu nezcižení obou zemí (Minstrberska i Frankenštejnska). Zprávu o císařově rozhodnutí postoupit je knížeti Aueršperkovi prý přijaly s velkým zděšením („*glauwürdig, doch nicht ohne höchste Bestürtzung*“). Ostatně již před čtyřmi lety, když se uvažovalo o podobném postoupení císařskému generálovi vévodovi z Amalfi,⁸⁷ se obrátily se suplikou přímo na císaře a s dedukcí na nejvyššího kancléře hraběte Nostice a sekretáře Holsdorfa, přičemž žádaly, aby zůstaly pod přímou vládou panovníka („*bey Ihrer Kay[serlichen] und König[lichen] Mai[es]t[ät] Hennden gelaßen werden möchten*“).

Nyní bylo dopisem z Vratislavi oznámeno zemskému hejtmanovi, že hejtman svídnicko-javorského knížectví, svobodný pán Ota z Nostic, byl pověřen, aby ve spolupráci s dalšími dvěma komisaři zastupujícími vrchním úřad a slezskou komoru připravil uvedení knížete Aueršperka do minstrberského vévodství a frankenštejnské vikpildy. Měl přitom naříditi stavům, aby se zdržovaly doma, aby se v určený čas mohly dostavit ke složení holdu. Dva dny nato pak tito komisaři (vedle jmenovaného Nostice se jmenovitě uvádějí rada vrchního úřadu Jiří Höpfner z Greifensternu⁸⁸ a rada slezské komory Michael Welly ze Sollhausenu) poslali zemskému hejtmanovi výzvu, aby zajistil shromáždění stavů do Frankenštejna 18. srpna večer. Zemský hejtman ale namísto toho svolal stavy již na 14. srpna, aby se zde o této zcela zásadní otázce poradily.

Rukopis na tomto místě uvádí seznam účastníků uvedeného shromáždění, jehož se zúčastnilo celkem 32 zástupců stavů – sám zemský hejtman (rukopis ho důsledně nejmenuje), 5 přísedících zemského soudu,⁸⁹ 2 zemští starší,⁹⁰ 20 zástupců šlechty⁹¹ a 4 zástupci městského stavu, po dvou z každého města.⁹² K nepřijemnému překvapení stavů se na

shromáždění dostavil i plnomocník knížete Aueršperka, hrabě Kryštof Leopold Šafgoč, který se snažil stavy nabádat k poslušnosti. Porada nicméně pokračovala a jejím výsledkem bylo rozhodnutí stavů napsat císařským komisařům, aby vykonání svého příkazu pozdrželi a poskytli stavům čas, aby věc důkladněji rozvážily („*der Sachen desto beßer unndt reifer Nachcencken könten*“). Pokud by se tak nestalo, dohodly se stavy, že se znovu sejdou.

16. srpna došla odpověď, datovaná o den dříve ve Vratislavi (příloha A). Císařští komisaři v ní požadovaný odklad odmítli, respektive konstatovali, že k jeho poskytnutí nejsou kompetentní. Znovu požádali stavy, aby se připravili na jejich příjezd, a ujistili je, že to, kvůli čemu jsou vysláni, povede nikoli ke škodě, ale k vzestupu a prospěchu knížectví i samotných stavů. Již 17. srpna večer pak dorazili komisaři do města a byli ubytováni zvlášť – v jednom domě svobodný pán Nostic, ve druhém zbylí dva komisaři.

Následujícího dne svolali komisaři zemského hejtmana a stavy a po předložení svého pověření (příloha B) učinil Michael Welly stavům tuto nabídku: císař udělil příslušným diplomem Minstrbersko jako dědičné léno knížeti Aueršperkovi a jeho mužským potomkům a komisařům poručil, aby knížectví a k němu připojenou vikpildu předali buď knížeti, nebo jeho zástupci, a zprostili stavy přísahy vůči panovníkovi. Stavové by se měli podvolit vůli císaře a složit hold knížeti Aueršperkovi, zároveň ale vytrvale vyžadovat ujištění, že toto postoupení se vztahuje pouze na Aueršperka a jeho potomky a nebude na újmu jejich privilegiím, právům a spravedlnostem.

Stavové pak odešli a radili se, načež komisařům sdělili, že přijali jejich pověření a oznámení přátelsky, avšak s velkým zděšením. Jejich svědomí jim nedovoluje pochybovat či disputovat o císařské vůli, či nepřát knížeti Aueršperkovi jeho vzestup, jsou ale zarmoceni tím, čeho se ani v nejmenším nenadáli („*derer sie sich auch so wenig alß des Himmelsfall versehen*“). Totiž že když císař Maxmilián II. zaručil jejich předkům, že jejich země zůstanou navždy spojeny pod přímou vládou českých králů, kteréžto privilegium bylo vždy drženo za největší a nejcennější zemský „klenot“, že se ho mají nyní rychle a zbrkle vzdát. Pokud je po nich požadováno něco tak zásadního, nemělo by jim na to dáno pár dní, ale řádná lhůta na rozmyšlenou. Císaři pak před příjezdem komisařů poslali v této záležitosti supliku, a proto nyní znovu prosí komisaře, aby věc odložili až do očekávané císařské rezoluce.

Na toto přednesení komisaři replikovali, že nemají stavům za zlé, že se drží svých privilegií. Avšak věc byla podle jejich názoru definitivně rozhodnutá („*res nicht mehr integra*“). Knížeti Aueršperkovi již bylo vévodství císařem uděleno jako léno, obdržel císařský diplom a je všemi titulován jako vévoda minstrberský, takže císař již z tohoto důvodu nemůže své rozhodnutí žádným způsobem zrušit („*casirovat*“). Oni musí splnit svůj příkaz, takže záleží na stavech, jak se nyní k věci postaví. Upozorňují je ovšem na možnou císařskou nepřízeň, jakož i na skutečnost, že se dovolávají svých privilegií, která ale stávajícím císařem ještě nebyla potvrzena, takže není jisté, zda při nich budou zůstaveni. Nejedná se tu také o trvalé zcizení („*perpetua alienatio*“), ale pouze udělení léna v mužské linii. Navíc mohou být ujištěni, že toto propůjčení nebude jim ani jejich privilegiím na škodu, naopak, kníže se postará o to, aby byla země poničená válkou vrácena k dřívějšímu blahobytu.

Ačkoli další jednání nebylo úplně jednoduché, stavy se držely svého požadavku protažení („*irem Petito beghrter Dilation*“) celé záležitosti, snažely další argumenty a mimo jiné se zajímaly o to, proč nebyla jejich privilegia na císařském dvoře potvrzena, ačko-

liv tam byla zaslána již před několika lety. Nakonec ale kapitulovaly a přijaly usnesení („*Resolution*“) podřídit se vůli panovníka, ovšem za následujících podmínek („*Conditionibus*“):

1. Pokud by se stalo, že mužské potomstvo knížete Aueršperka, jemuž bylo Minstrbersko a Frankenštejnsko uděleno, vymře a tato léna ipso iure případnou králi, stanou se opět přímými državami a nebudou znovu žádným způsobem zcizeny.
2. Toto postoupení nebude na újmu jejich privilegiím, svobodám a imunitám, především ale někdy Maxmiliánem II. udělenému a jeho nástupci potvrzenému zemskému právu, k němu příslušející kanceláři a zemským pečetím, zemskému zřízení („*Lanndt- und Lanndtrechts Vorfaß*“) a nařízením, starým zvykům a zemské pokladně a jejímu spravování. Všechna stará i nová zemská privilegia budou obecně i jednotlivě potvrzena, o čemž budou ujištěni reverzem císařských komisařů.
3. Augšpurské vyznání bude zachováno ve smyslu mírových ujednání v Münsteru a Osna-brücku, pokud bude případně od císaře zvláště povoleno, budou stavové rádi.

Po předložení tohoto usnesení císařští komisaři stavům pogratalovali a ujistili je, že o jejich povolnosti náležitě zpraví císaře a že budou působit, aby byly zachovány při výše uvedených třech bodech. Následně předložil své pověření hrabě Šafgoč (příloha C) a jménem svého pána akceptoval prohlášení stavů, učiněné císařským komisařem, a ujistil je, že je Aueršperk nejen nechce krátit na jejich svobodách, ale má v úmyslu se chovat ke knížectví a stavům tak, že si budou moci samy gratulovat, že dostaly knížete, který pomůže zemi znovu zvelebit.

Protože již nestálo nic v cestě tradičnímu holdovacímu obřadu, předali císařští komisaři formálně knížectví a vikpildu do rukou knížecího plnomocníka a zprostili stavy přísahy, kterou byly vázány vůči císaři. Ti pak složili lenní slib v podobě, v jaké se na něm dohodly (nepochybně se souhlasem komisařů a knížecího zástupce).⁹³

Následujícího dne, 19. srpna, svolal hrabě Šafgoč stavy znovu a jménem knížete Aueršperka znovu dosadil do úřadu zemského hejtmana jeho předchozího držitele, Kryštofa von Nimbsch und Stephanshein. Dosavadní sekretář Jiří Opitz byl ovšem ze svého místa propuštěn a hejtmanovi byl dán k ruce Albert Hellwig (Helbigius), minstrberský purkmistr. Stavy pak sestavily svému novému pánovi dopis, v němž mu pogratalovaly k nastoupení vlády a požádaly ho o potvrzení svých svobod, v souladu s příslibem císařských komisařů i samotného Aueršperkova plnomocníka (příloha D).

Na tomto místě končí narativně koncipovaný text a je bez výrazného oddělení postupně opsán text 6 dokumentů, které se k němu váží.

A.

[*List královských komisařů minstrberským a frankenštejnským stavům*]

fol. 68v–69v, podpisy Oto z Nostic, Jiří Höpfner z Greifensternu, Michael Welly ze Sollhausenu, adresa „*An die Herren Stennde deß Münsterbergischen Fürstenthumbs unnd Franckteinischen Weichbildes*“

Odpověď královských komisařů na list stavů ze 14. srpna, datovaná následujícího dne ve Vratislavi. Komisaři oznamují, že vzali stanovisko stavů na vědomí a jejich suplikaci posílají císaři, není ale v jejich kompetenci nesplnit příkaz, který jim byl uložen. Znovu

proto žádají stavy, aby se shromáždily 18. srpna ve Frankenštejně a aby jim bylo poskytnuto náležité uvítání a ubytování. Ujišťují přitom stavy, že císařské rozhodnutí jim nepřinese žádné škody, ale naopak povede k jejich pozdvihnutí a prospěchu („*viel mehr zu mercklichem Aufnehmen und Ersprüßlichkeit*“).

B.

[*Pověření císařských komisařů k minstrberským stavům*]

fol. 69v–70r, podpisy Ferdinand III., nejvyšší kancléř Jan Hertvík hrabě z Nostic, František (Eusebius) hrabě z Pöttingu, sekretář Klement z Holdorfu, subskripční formule „*Ad Mandatum Sac[rae] Caes[arae] Regiae[ue] Maiestatis propriu[m]*“

Císař pověřuje 28. července 1654 v Ebersdorfu Otu svobodného pána z Nostic, hejmana knížectví svídnického a javorského, Jiřího Höpfnera z Greifensternu, radu vrchního úřadu, a Michaela Wellyho ze Sollhausenu, radu slezské komory, aby byli jeho komisaři a zajistili naplnění císařské vůle v určitých záležitostech, o nichž stavy zpraví. Je císařským příkazem, aby stavy komisaře nejen vyslechly, ale a ve všem se s patřičnou poddaností a pokorou řídily jejich pokyny.

C.

[*Plná moc knížete Aueršperka pro hraběte Šafgoče, aby jeho jménem převzal minstrberské knížectví od císařských komisařů a dědičný hold od stavů*]

fol. 70r–71r, podpis Jan Vejkard kníže z Aueršperka, nad podpisem naznačena pečeť (kruh s písmeny „*L[oco] S[igilli]*“ uvnitř)

Plná moc knížete z Aueršperka, jemuž císař udělil zvláštním diplomem jako dědičné léno knížectví minstrberské společně s frankenštejnskou vikpildou. Pověřuje 31. července 1654 v Ebersdorfu Kryštofa Leopolda hraběte Šafgoče, císařského radu, radu vrchního úřadu a hofmistra svídnického a javorského knížectví, aby řečené vévodství (sic!) minstrberské a frankenštejnskou vikpildu převzal od císařských komisařů a přijal od tamních stavů dědičný hold. Plná moc se vztahuje také na všechny související úkony.

D.

Copia was an Ir fürst. Gnaden uf beschehene Untergebung geschrieben worden

fol. 71r–72v, podepsáno „*N. N. sämtliche Stennde von Praelaten, Ritterschafft unndt Städten des Münsterbergischen Fürstenthumbs und Francksteinischen Weichbildes*“

List minstrberských stavů knížeti Aueršperkovi, datovaný 19. srpna 1654 ve Frankenštejně. Oznamují, že poté, co podivuhodným řízením Božím došlo k tomu, že se císař rozhodl udělit knížectví s připojenou vikpildou Janu Vejkardovi a jeho mužským potomkům (ačkoli privilegium Maxmiliána II. jejich předkům přislíbilo, že knížectví zůstane navždy pod přímou vládou českého krále), rozhodli se po poradě souhlasit s tímto zcizením, když je císařští komisaři a Aueršperkův plnomocník ujistili, že to bude k jejich pozdvižení a prospěchu, nikoli ke škodě a tím méně k porušování jejich privilegií. Byvše uvolněni z přísahy císaři, složili pak obvyklou přísahu věrnosti Aueršperkovi jako svému dědičnému knížeti a vévodovi minstrberskému a frankenštejnskému („*Hertzogen zu Münsterbergk*

unndt Franckstein“).⁹⁴ Nyní žádají knížete o potvrzení svých privilegií, zemského práva, zákonů, zřízení, nařízení, obyčejů, imunit a svobod, „in genere et specie“, jak jim to bylo přislíbeno. Oznamují také, že v pondělí po svatém Martinu budou ve Frankenštejně držet pravidelný zemský soud, který bude jako dříve rozhodovat jménem císařského majestátu, ale nyní již i jménem knížete, a stejně tak bude upravena přísaha přísedících.

(E)

Copia der Kayserlichen Resolution auff die beschehene Untergebung an Ir fürst[liche] Gnaden Fürsten von Auersberg etc., das Original ligt bey den Lanndes Privilegien vorwahret

fol. 73r–74r, podpisy Ferdinand III., nejvyšší kancléř Jan Hertvík hrabě z Nostic, sekretář Klement z Holdorfu, subskripční formule „Ad Mandatum Sac[rae] Caes[arum] Regiaeq[ue] Maiestatis proprium“, adresa „Den Wüerdigen, Wolgeborenen, Gestrengen, Ehrenvesten unnd Ersamen, Unsern lieben Getreuen, H[erren] Praelaten, Herrn, Ritterschafft unndt Adel, auch den zwey Städten deß Münsterbergischen Fürstenthumbs unndt Francksteini-schen Weichbildes“, poznámka o prezentování listiny stavům 9. září 1654

Rezoluce datovaná 28. srpna 1654 ve Vídni a reagující na prosby stavů z 8. srpna a následně i 19. srpna, kdy složili hold knížeti Aueršperkovi.⁹⁵ Stavý žádaly o tři věci – aby se v případě vymření mužské linie Aueršperků stalo Minstrbersko opět přímým, bezprostředním knížectvím v rukou českých králů, aby byly zachovány při svých privilegiích a za třetí, aby k nekatolickým obyvatelům země bylo v náboženských záležitostech přistupováno stejně jako k obyvatelům jiných dědičných knížectví. V prvních dvou bodech císař zcela vyhověl jejich prosbám, pokud jde o třetí bod, odkázal je na závěry vestfálského míru.⁹⁶

(F)

Copia Ihrer fürst[lichen] Gn[aden] Fürstens von Auersperg etc. gnedige Erklerung gegen die Stennde, die beschehene Untergebung betreffend, das Originali ist den Lanndes Privilegien beygelegt

fol. 74r–75r, podpis Jan Vejkard kníže z Aueršperka, adresa „Denen Wüerdigen, Wolgeborenen, Gestrengen, Ehreuesten, und Ersamen, Unsern lieben Getreuen, H[erren] Praelaten, Herren, Ritterschafft unndt Adel, auch den zwo Städten des Münsterbergischen Fürstenthumbs undt Francksteinischen Weichbildes“, poznámka o prezentování listiny stavům 29. srpna 1654

Kníže píše 24. srpna 1654 z Vídne stavům, že obdržel jejich písemnou gratulaci z 19. srpna a že bere na vědomí, že navzdory svému „Privilegii de non aliendo“ se mu podrobili a složili mu hold, jakož i to, že se příští zemský soud bude konat i v jeho jménu. Ujišťuje je svou knížecí milostí, potvrzuje jejich privilegia, zemská práva, zákony, zřízení, nařízení, obyčej, imunity a svobody a slibuje je při nich zachovávat, stejně jako knížecí a otcovskou péčí při opětovném pozvednutí knížectví, zasaženého válkami.

Poznámky

- ¹ Především JANIŠ, Dalibor (ed.): Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (Pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení). Historický úvod a edice, Brno, 2005 (= Prameny dějin moravských, sv. 9); KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan (ed.): Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích). Edice, Dolní Břežany, 2007; JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516 (Počátky kodifikace zemského práva na Moravě), Olomouc, 2013; MALÝ, Karel – ŠOUŠA, Jiří – KUČEROVÁ, Klára (ed.): Deklaratoria a Novely Obnoveného zřízení zemského. In: MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav (ed.): Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. Sborník příspěvků, Praha, 2006, s. 793–873. Pokud jde o právo městské, je posledním počinem pokus o novou edici Koldínových Práv městských – MALÝ, Karel a kol.: Práva městská Království českého. Edice s komentářem, Praha, 2013 (edice je na s. 51–622).
- ² Kromě úvodních studií věnovaných jednotlivým edicím zde stojí za upozornění především výpravná publikace MALÝ, Karel – PÁNEK, Jaroslav (ed.): Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), Praha, 2001, a soubor studií doplňujících edici Práv městských – MALÝ, Karel – ŠOUŠA, Jiří jr. (eds.): Městské právo ve střední Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference „Práva městská Království českého“ z 19.–21. září 2011, Praha, Praha, 2013.
- ³ Dobový opis je v Národní archiv (=NA) Praha, fond České gubernium – guberniální listiny, č. 536, další se rovněž nachází v Drážďanech, konkrétně v Hauptstaatsarchiv Dresden, fond Geheimer Rat (Geheimes Archiv), sign. Loc. 10343/25. Plný text privilegia vydali již GRÜNHAGEN, Colmar – MARKGRAF, Hermann (eds.): Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter (=LBS), I. Theil (Publicationen aus den k. Preußischen Staatsarchiven, 7. Band), Leipzig, 1881, s. 49–53, č. 29. Jeho obecnější zhodnocení provedl např. ORZECZOWSKI, Kazimierz: Rola przywileju króla Władysława z 1498 r. w dziejach śląskiego stanowego parlamentaryzmu. In: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), s. 153–163.
- ⁴ O něm WEBER, Matthias: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit (Neue Forschungen zur Schlesischen Geschichte, Band 5), Köln – Weimar – Wien, 1996, s. 35–37, 326–327.
- ⁵ GRÜNDLER, Carl August: Uebersicht der Quellen der in den deutschen Bundesstaaten geltenden Land- und Lehenrechte, Ilmenau, 1832, s. 112–115.
- ⁶ PTAK, Marian J.: Śląskie ordynacje ziemskie. Śląski kwartalnik historyczny Sobótka 1/XXXIV, 1979, s. 17–35. Jednotlivých zřízení se pak týž autor dotkl ve své bohaté publikační činnosti, zaměřené na ústavně-právní a správní vývoj jednotlivých slezských státoprávních celků. Z dalších polských prací z této doby stojí ještě za zmínku obsahové srovnání zřízení opolsko-ratiborského, olešnického a hlohovského, jež publikoval KINSTLER, Marek: Uwagi o śląskich ordynacjach ziemskich XVI i XVII wieku. Śląski kwartalnik historyczny Sobótka 3/XXXI, 1976, s. 397–408.
- ⁷ WEBER, M.: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit. V obecné rovině zhodnotil zemská zřízení BÄHLCKE, Joachim: Die Landesordnung in Schlesien im 16. und frühen 17. Jahrhundert. Zum Verhältnis von Gesetzgebung und Staatsentwicklung im Osten des ständischen Europa. In: MALÝ, Karel – PÁNEK, Jaroslav (ed.): Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), s. 137–151.
- ⁸ Naposledy je v tomto směru vyzdvihl JANIŠOVÁ, J. – JANIŠ, D. (eds.): Zemské zřízení Markrabství moravského z roku, 1516, s. 15.
- ⁹ WEINGARTEN, Johann Jacob: Codex Ferdinando – Leopoldino – Josephino – Carolinus, Prag, 1720, s. 19–80, č. 16.
- ¹⁰ WEBER, M.: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit, s. 361–442.
- ¹¹ Autor cítí na tomto místě jako svoji povinnost vyslovit dík za financování tohoto pobytu Univerzitou Karlovou, a to z fondu IRP – Institucionální rozvoj pedagogů.
- ¹² Dolnoslezské knížectví, které vzniklo v roce 1322 při dělení knížectví svídnického, nazváno podle sídelního města Münsterberg, polsky Ziębice.
- ¹³ Poslední minstrberský Piastovec Jan I. zahynul v bitvě s husity pod Červenou horou (u Starého Wielislawu) 27. prosince 1428.
- ¹⁴ Původně součást minstrberského knížectví, správní celek (vikpilda), jejímž centrem bylo město Frankenstein, polsky Żąbkowice Śląskie.
- ¹⁵ Původně vnější kraj Českého království, nazvaný podle města Kłodzko, později (1459) Jiřím z Poděbrad jakožto českým králem povýšený na hrabství. Přehled jeho dějin zpracoval MUSIL, František: Kladsko (Stručná historie států, sv. 45), Praha, 2007.
- ¹⁶ LBS, Theil II. (Publicationen aus den k. Preußischen Staatsarchiven, 16. Band), Leipzig, 1883, s. 150–152, č. 32. Zástavní listy byly původně vystaveny císařem Zikmundem Půtovi z Častolovic, po jeho smrti v roce 1435 je převzal Vilémův otec Hynek Krušina, který se oženil s Půtovou vdovou Annou z Koldic.
- ¹⁷ Archiv český čili staré písemné památky české i moravské (=AČ), díl XV., Praha, 1896, s. 219, č. 111.
- ¹⁸ Plný text smlouvy je v AČ, díl I., Praha, 1840, s. 300–306, č. 4; regest LBS II., s. 159, č. 38.
- ¹⁹ K prodeji došlo 20. července 1501, smlouva je editována v LBS II., s. 190–193, č. 35. Z 16. srpna pak pochází listina o odstoupení hrabství uložená v NA Praha, fond Archiv České koruny, č. 1827.

- 20 FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek a kol.: Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat, Praha, 2008, s. 152 a 586, pozn. 25 (zde ovšem s nesmyslným právním hodnocením, že Jan II. minstrberské knížectví „koupil do zástavy“ za 25 000 uherských zlatých).
- 21 HARTMANN, Franz: Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien von ihrer Gründung bis zur Gegenwart, Münsterberg in Schlesien, 1907, s. 111.
- 22 Nejpodrobněji je vývoj právních vztahů k Minstrbersku v období kolem poloviny 16. století zpracováno v HARTMANN, F.: Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien von ihrer Gründung bis zur Gegenwart, s. 137, 142–144. Obdobné informace podává též „Kurtzer, doch warhaffter Bericht“, obsažený v popisaném rukopisu (viz níže, č. 12). K postoupení Minstrberska Isabelě Zápolské srovnej též NA Praha, fond Česká dvorská kancelář, i.č. 1053, sign. V E 2, kart. 831. Svěbytný vývoj frankenštejnské vikpildy, která se zformovala ve specifický státoprávní celek, jehož postavení se blížilo okolním knížectvím, popsal SEDLÁČEK, Pavel: Pečeť frankenštejnského hejtmanství. *Paginae historiae* 5, 1997, s. 26–38; TYŽ: Vztahy mezi Kladskem a Frankenštejnem ve 14. a 15. století. *Kladský sborník* 2, Hradec Králové, 1998, s. 117–123. K prodeji Minstrberska a Frankenštejnska v roce 1569 srovnej též obsáhlé materiály v Archivum Państwowe (=AP) Wrocław, fond Księstwo Ziębickie, sign. 21.
- 23 Srovnej materiály uložené v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 38 (v inventáři jsou označeny jako „Landesprivilegium des Fürstenthums Münsterberg“, jde ale o matoucí specifikaci, neboť kromě opisu privilegia Maxmiliána II. pro stavy frankenštejnské vikpildy z roku 1570 se tu stavovská privilegia nenalézají).
- 24 Protestní list stavů ze 14. listopadu 1650 je v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 25.
- 25 Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Handschriften, sign. G 166.
- 26 SCHNORR von CARLSFELD, Franz: Katalog der Handschriften der Königl. Öffentlichen Bibliothek zu Dresden. I. Band, Leipzig 1882, s. 468–469, č. 166.
- 27 Podobně v dolní části vnitřní strany zadní části desk je nalepen papírový štítek s předtištěným textem „Msc. Dresd.“ a pod ním ručně doplněnou signaturou „G 166“.
- 28 Jedná se o následující přehled strukturovaný do šesti nečíslovaných bodů: (1) V roce 1540 držel knížectví i s ním spojenou frankenštejnskou vikpildu jako zástavu lehnický kníže Bedřich starší, a to až do roku 1551. (2) V roce 1551 bylo postoupeno králi Ferdinandovi a 2. ledna došlo k lennímu holdu. (3) V roce 1552 bylo převedeno na královnu Isabelu (Zápolskou), jež je držela do roku 1556. (4) V roce 1557 je znovu ujal Ferdinand I. a v půlroční lhůtě je předal olešnickým knížatům. (5) Následujícího roku bylo zastaveno (osoba zástavního držitele je nejasná, doslova se tu uvádí „den Kanitzern verpfendet“), a to zhruba na tři roky. (6) Následně bylo knížectví znovu převzato olešnickými knížaty, která je 3. října 1569 postoupila císaři Maxmiliánovi.
- 29 Taxa obsahuje následující položky a částky: 1. Vzdání se, věnné zápisy a různé další kontrakty – 4‰, polovina případá zemskému písaři. 2. Za sepsání a vystavení kupního listu („von Verfassung und stellung eines Kaufbriefes“) 2 uherské zlaté, za pergamen, vosk a psací náčiní 1 zlatý. 3. Za koncipování testamentu, pokud je provedou úřední osoby, 10 zlatých k zemskému a 5 zlatých k městskému právu, z toho polovina vždy patří zemskému písaři. 4. Za publikování testamentu (poslední vůle) u zemského práva 2 zlaté, z toho polovina patří zemskému písaři. 5. Za obelání k soudu 24 grošů obyvatel, 48 grošů cizinci, zemskému písaři připadá celá částka. 6. Za mezitímní (částečný) rozsudek 12 zlatých, polovinu dostává zemský písař. 7. Za konečný rozsudek 1 tolar, polovina pro zemského písaře. 8. Pokud jsou akta zaslána k naučení, je poplatek bez rozdílu, zda jde o dílčí či konečný rozsudek, 5 tolarů (včetně odměny poslovi). 9. V případě opisů záleží na dohodě se zemským písařem, avšak za papír se mají každopádně platit 3 groše. Za opis zpečetěného rozsudku se má dávat 12 grošů. U zpečetěných opisů testamentů přísluší zemskému písaři 1 dukát za pečeť.
- 30 Elenchus. General Privilegium deß Lanndes Schlesiens 1. Vertrag zwischen dem Lannd Schleßien und Gaistlichen 5. Münsterbergische Lanndiß Privilegium 8. Francksteinische Lanndiß Privilegium 15. Lanndrechts Ordnung 22. Lanndes Constitution in Erb- und andern fellen 27. Leuterungs Resolution 30. Ampts Verwaltung bey dem Lanndrechten 31. Der beden Stiefter Amt Leute Session 32. Kayserlicher Befehlich in der Reibnizischen Lehns Sache 33. Camer Schreiben in hoc Casu 33. Bericht wie das Münsterbergisch und Frangsteinische an Ihr Kay. Mait. komben 34. Kaufs Contract zwischen den Herzogen zu Münsterberg und selbigen Stannden 37. Abreche zwischen Irer Mait. und Münsterbergischen Stannden 38. Quittung bezahlter Kaufgelder 40. Abrede zwischen Irer Mait. und den Francksteinischen Stannden 41. Wie dieselben von Irer Mait. bescheiden 42. Des Lanndes Schleßien Steuer Ansage 43. Münsterbergisch und Francksteinische Steuer Ansage 45. Huben Zahl im Münsterbergisch und Francksteinischen 48. Des Francksteinischen Lanndißhauptmans Instruction 51 et 55. Privilegium Über die Francksteinische Raths Wahl 56. Ordnung dieser Raths Wahl 57.
- 31 Pokud jde o identifikaci podepsaných úředníků dvorských kancelářů, resp. dvorské komory, východiskem se staly starší seznamy otiské v FELLNER, Thomas – KRETSCHMAYR, Heinrich: Die Österreichische Zentralverwaltung. I. Abteilung, 2. Band (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs, 5 a 6), Wien, 1907, s. 182–205, č. 12, Q–V. Přehled radů a sekretářů dvorské komory kolem poloviny 16. století sestavil RAUSCHER, Peter: Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576). Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Band 41, Wien – München, 2004, s. 149–152, pro dobu rudolfínskou přináší některá data HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava: Der Hof Kaiser Rudolfs II. *Fontes Historiae Artium* IX, Prag, 2002. Vedle toho je mojím povinností poděkovat na tomto místě kolegovi Petrovi Maťovi z Universität Wien, Insti-

- tut für Geschichte, za nezištnou pomoc s identifikací německých sekretářů české dvorské kanceláře, resp. personálu dvorské komory, a poskytnutí rukopisu hesla MAŤA, Petr: Die Böhmische (Hof-)Kanzlei. In: HOCHEDLINGER, Michael – MAŤA, Petr – WINKELBAUER, Thomas (Hgg.): Verwaltungsgeschichte der Habsburgermonarchie in der Frühen Neuzeit, Bd. I/1, v tisku.
- 32 FRANK, Karl Friedrich von: Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823. 1. Band A–E, Senftenegg, 1967, s. 37; ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal – STELLNER, František: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, Praha, 2001, s. 22.
- 33 Srovnej materiály uložené v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 37.
- 34 Jedná se o následující poznámky – fol. 2v: „Ober Hauptman in Schlesien, sol ein Schlesischer Fürst sein“; „König in Böhaimb sol den Fürsten oder Erbsassen geistlich oder weltlichs Standes, in Schlesien, und der Fürst und Erbsass den König, so wol ein Fürst den andern, vor dem Fürstenrecht vornehmen, in welcherley Sache das sey“; „Fürsten Recht Montag nach Jubilate und Michaelis“; „Citation 3. Monat für den Fürsten Recht in die Gütter, geschicht wo Ober Hauptman“; fol. 3r: „Zwischen Fürsten und Landsassen“; „Ober Hauptman sol durch den eltern Fürsten geladen werden, wenn ihn die Sache angehet“; „Beym Urthel sol es bleiben“; „Contumacia Citati“; „Ritterschaft contra Ritterschaft, Städte oder ire Innwohner wider Herrschafft“; „Einer wieder den andern. Städte wieder Stadt etc. Wieder Frembde“; „Denegata iusticia, Actor supremum Capitaneum implorat“; „Zusprüche wieder die Einwohner in Ober Schlesien, sollen in einer Stad so vom Ober Hauptman ernant, geschehen, des Jahrs einmal, alß Montag nach Trium Regum“; „Rex promittit nullius impetire justitiam“; fol. 3v: „Schlesier seind ired Diensten halben, uber die Grenzen zu ziehen nicht schuldig, nisi mercede conducantur“; „Lanndes Huldigung soll zu BreBlau geschehen“; „Excepto Ducatu Schwidnicensi et Jauraiuensi“; „Steur“; „Lanndsass so anders wo wohn haftig“; „Contumax compellentus“; „Alte Zölle“; „Neue Zölle verboten“; „Nisi ex justissimus causis et p.p. utilitatem publicam constituatur“; „Confirmatio“; fol. 4r: „1498“; „Confirmatio Ferdinandi“; „1528“; „Confirmatio Maximilianii“; fol. 4v: „1567“.
- 35 Opis privilegia (resp. jeho vidimátu, potvrzeného vratislavskou městskou radou 12. srpna 1577) je v AP Wrocław, fond Księstwo Ziębickie, sign. 37, s. 31–56.
- 36 Sněm se sešel za přímé účasti panovníka 26. ledna 1567 v Opavě a je znám především kvůli řešení sporné otázky státoprávní příslušnosti opavského knížectví ke Slezsku. K tomu blíže FUKALA, Radek: Státoprávní spor o Opavsko v letech 1529–1606. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Historica 29, 2000, s. 69–82 (tento text byl autorem s nepatrnými úpravami několikrát znovu použit v dalších jeho publikacích).
- 37 Jedná se o následující poznámky – fol. 5r: „Zum Bischoff sol erwehlet werden kein ander, alß ein Böhm, Mehrer, Schlesier, Laußizer oder einer auß den anhangenden Orten“; fol. 5v: „Die dem Bischoff und Capitul gehörige Lehn und Beneficia sollen allein Behemen und Schlesingern verliehen werden“; „Die Fürsten, oder wer unter dem Bisthumb Breslau Beneficia zu verleihen hat, solen dieselben Behemen und Schlesingern conferiren“; „König sol in eligendo Episcopo et conferentis Beneficiis versucht werden pro Consensu“; „König sol die Lehn in Schlesien allein Behemen und Schlesiers leihen“; „Gaitliche Sachen gebühren dem Bischoff und der Gaitligkeit“; „Getraidt Zehenden“; fol. 6r: „Verwiederung des Zehenden“; „Wüsten Gütter“; „Gelltd vor den Getraidt Zehenden“; fol. 6v: „Bischofs Fiedung oder Malter“; „Armut“; „Neue Schenckhheuser. Handwerge“; „Allgemeine Lanndeshülffen und Contributiones“; fol. 7r: „Wie es mit den Wiederkauffen und Gaitlichen Erbzimssen, wenn die Verschreibungen den Banne besagen, gehalten werden solle“; „Wann Briefe uff Pfenndung lauten“; „Wann die Gütter durch Brand, Kriege sterben, verwüstet werden“; „Wüste Gütter“; „Zinne der Gütter und Dörffer so gaitlichen und weltlichen gereicht werden“; fol. 7v: „Wüste Gütter sollen dreymal außgerufen werden, ob sich die Erben oder denen sie zustenndig, finden wollen“; „Ohne Vidimus, Instrumenten, Register, oder andern Beweis sol niemands Schulden mahnen“; „Briefe verschweigen sich in drey Jahren 18. Wochen, also das niemand darmit mahnen kan“; „Pfarrers unvertestirte Verlassenschaft, wehm dieselbe gebühret“; „Testamenta Pastorum reservantur Regi“; fol. 8r: „Conclusio“; „1504“.
- 38 WEINGARTEN, J. J.: Fasciculi diversorum iurium, Nürnberg 1690, II. Buch, s. 23–26. Pojem „Kolovratská smlouva“ použil například již František Palacký.
- 39 Některé články privilegia stručně rekapituluje HARTMANN, Franz: Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien von ihrer Gründung bis zur Gegenwart, Münsterberg in Schlesien, 1907, s. 157.
- 40 Opisy privilegia lze nalézt v AP Wrocław, fond Księstwo Ziębickie, sign. 37, s. 57–126 a 282–316; či NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 1, i.č. 856, kart. 690. Zde se jedná o transsumpt v podobě knihy, potvrzený knížecí auersperskou kancelář v roce 1732. PTAK, M. J.: Śląskie ordynacje ziemskie, s. 22, označuje tuto listinu za originál, což ale neodpovídá skutečnosti. Podrobněji o privilegii a jeho obsahu TÝŽ: Zgromadzenia stanowe księstwa ziębickiego. Studia Historycznoprawne. Acta Universitatis Wratislaviensis 2887; Prawo CCXCVIII, Wrocław, 2006, s. 39–40.
- 41 PTAK, M. J.: Śląskie ordynacje ziemskie, s. 21–22.
- 42 WEBER, Matthias: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit, s. 397.
- 43 AP Wrocław, fond Księstwo Ziębickie, sign. 95.
- 44 SCHICKFUS, Jacob: New Vermehrte Schlesische Chronica unnd Landes Beschreibung, Leipzig, 1625, Buch III, s. 503–510. Další opisy a staré tisky evidují PTAK, M. J.: Śląskie ordynacje ziemskie, s. 22, a zejména WEBER, M.: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit, s. 397–398, č. 282.
- 45 WEINGARTEN, J. J.: Fasciculi diversorum iurium, II. Buch, s. 149–154.

- 46 Tento znak je jako „Wappen des Herzogtums Münsterberg“ vyobrazen i v publikaci HARTMANN, F.: Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien von ihrer Gründung bis zur Gegenwart, s. 135.
- 47 Je nutno upozornit, že v dobové terminologii byly termíny „zemské zřízení“, resp. „Landes Ordnung“ používány dosti svobodomyšlně ve vztahu k obsahově dosti různorodým normativním aktům. Ani v dnešním právněhistorickém bádání není terminologie zdaleka ujasněná – srovnej v tomto kontextu naposledy JANIŠOVÁ, J. – JANIŠ, D. (eds.): Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516, zejm. s. 23–27. Typ normativních aktů, který minstrberské (a stejně tak frankenštejnské) zřízení z roku 1570 reprezentuje, bývá často označován také jako „Gerichtsordnung“. Právě na minstrberská zřízení z let 1570 a 1584 (1583) přitom upozorňují WEBER, M.: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit, s. 58–59, a BAHLCHE, J.: Die Landesordnung in Schlesien im 16. und frühen 17. Jahrhundert. Zum Verhältnis von Gesetzgebung und Staatsentwicklung im Osten des ständischen Europa, s. 140, jako na příklad toho, že jasná hranice mezi „Gerichtsordnung“ a „Landesordnung“ v dobové terminologii neexistovala.
- 48 V AP Wrocław, fond Księstwo Ziębickie, sign. 11, je uložena listina knížete Karla I. (†1536), datovaná 9. května 1535 a označená jako „Erbtschaft und Landesordnung Herzog Karls I.“ Navzdory tomuto označení se ale obsahově nade vši pochybnost nejedná o zřízení zemské, nýbrž rodové.
- 49 Jedná se o následující poznámky – fol. 16r: „Der Francksteinische Craiß, ist ein incorporirt Schlesisch Glied der Cron Böhaimb“; „1. Hauptman sol ein Belehnter im Lannde sein“; „2. Hauptmans Wohnung“; „3. Hauptmans Ayd und Ambt“; fol. 16v: „Das Münsterbergische Fürstenthum und Francksteinische Weichbild ist ein Corpus“; „Lanndrecht wo und wann es zu halten“; „Stellen der Lanndrechtsiezter 1.–12.“; „Den Lanndschreiber bestellen und besolden die Stennde“; fol. 17r: „Aydt der Lanndrechtsiezter“; „Drey Jahr sol ein ieder im Lanndrecht siezen“; „Wie ein Landrechtsiezter sol loß werden“; „Auß bey den Städten sollen Raths Persone nim Lanndrechten siezen“; „Ein heimisch und Außlenndische gehören vor das Lanndrecht“; „Ehrenhenndel, wohin die gehören“; fol. 17v: „Citation darinnen die Clage begriffen“; „Nach gemeinem und Sachsen Rechten sol procedirt werden und auch gesprochen“; „Beklagte antworten uff den ersten Rechtstag“; „Citation wieder den Hauptman, wie die außzubringen, item wenn der Kayser Klager, oder Beklagter ist“; fol. 18r: „Franckensteinisch Lannd und Ambts Siegel“; „Waß mit dem Land Siegel zu besiegeln“; „Das Lannd Siegel wo und wie es zu verwahren“; „Schlüssel zur Lannd Lade“; fol. 18v: „Beym Lanndrechten mag man alle Sachen versprechen“; „Belernung der Urthel“; „Acta zum Außspruch wohin die zu verschicken“; „Supplication an König“; „Uffassung der Lanndgüter, alß Lehen und Erbgüter gaben etc., sollen vor dem Hauptman geschehen, undt mit dem Lannd Siegel besiegelt werden“; „Testamenta et Donationes causa mortis“; fol. 19r: „Besiegelte Testamenta, wie die anzunehmen“; „Registratur“; „Lade“; „Testament mögen abgefädert werd[en]“; „Wie eines Krancken Testament aufzurichten“; „Zweene Rechtsiezter mit dem Lanndschreiber“; „Stunde, Tag und Jahr“; „Testamenta in Sterbens Zeiten“; fol. 19v: „Publicatio Testamentorum“; „Abschriefften der Testamenten“; „Welche Testamenta krefftig“; „Welche diese Ordnung der Testamenten binde“; „Bürger zu Franckstein die nicht Lanndtgüter haben“; fol. 20r: „Der Praelaten und Ritterschaft Unterthanen, wie die testiren sollen“; „Bürger zu Franckenstein, wie die Testamenta machen“; „Adelpersonen haben iren freyen Willen, wassen Gestald sie ire Testamenta machen wollen“; „Canzley taxa“; „1. Lehen, Reich, Kauffß Brieff“; „2. Leibgedings Brieff“; „Vertrag, Verzicht allerhand Contract so vorm Hauptman und Rechtsiezern volzogen wirdt“; „Taxa von Publicirung der Testamenten 1. 2. 3.“; fol. 20v: „Ennd Urthels und Beyurthels Taxa“; „Abschriefft“; „Do iemand straffellig wie zu procediren“; „Hauptman in sühnlichen Handlungen“; „Erbhuldigung sol in Schlesien geschehen“; „Im Kauf der Cammergüter haben die Stende den Vorzueg“; „Epilogus“; fol. 21r: „Confirmatio generalis“; „Promulgatio“; „Poena violantis hoc Privilegium“; fol. 21v: „30. May 1570“.
- 50 V AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 21, s. 139–151, je koncept privilegia bez datece na konci a s vynechanou pasáží popisující úřední znak (s poznámkou „Hierein die Plasmatur zu schreiben“), později tužkou připsána datece „(1569)“. Tamtéž na s. 29–50 je opis předcházející prosby frankenštejnských stavů o potvrzení privilegii z 11. února 1570. Další opisy privilegia jsou v tomtéž fondu pod sign. 37, s. 127–164, 165–202, 203–272 a 317–350; sign. 38, s. 1–29; sign. 95 (již bylo upozorněno, že zde pod matoucím označením „Münsterbergische Fürstentums Landesordnung“).
- 51 Tak pouze „minstrberská varianta“ je obsažena ve výše citovaných dílech Schickfusově i Weingartenově.
- 52 Na této pečetě, doložené ve 14. a 15. století, figuroval pouze český lev – blíže o ní SEDLÁČEK, P.: Pečet' frankenštejnského hejtmanství, s. 24–36.
- 53 Nástin významu a vývoje slezských vikpild publikovala KORBELÁŘOVÁ, Irena: *Několik poznámek k vývoji nižších územně správních celků (vikpild, krajů) se zřetelem k Hornímu Slezsku*. Studia Śląskie, LXIII, 2004, s. 135–148. Je nicméně třeba poznamenat, že právě frankenštejnská vikpilda se díky zcela specifickému historickému vývoji dostala do situace, kdy měla blíže ke knížectvím než k jiným vikpildám.
- 54 Jedná se o následující poznámky – fol. 22r: „Caput 1. Proemium“; „Cap. 2. Wahl der Lanndrechtsiezter“; fol. 22v: „Cap. 3. Sessiones“; fol. 23r: „Wann der Hauptman klaget oder beklagt wirdt, wer seine Stelle halten solle“; fol. 23v: „Cap. 4. Wie sich die Rechtsiezter einstellen sollen“; „Der ohne Ehehaft, Ursch und Erlaubnis aussenbleibet sol 10 Ungriech fl. an Geldt zur Strafe legen“; „Cap. 5. Quot assessores ad minimum iudicio interesse debent“; fol. 24r: „Acht Rechtsiezter können sprechen“; „Nach der ersten Citation sollen die Parteien ohne ferner Erforderung vorkommen“; „Cap. 6“; „Cap. 7“; fol. 24v: „Cap. 8“; fol. 25r: „Cap. 9. Citation und deren Taxa“; „4 Wochen vorm Quartal die Citation auszubringen“; „Cläger sol die Klage schriftlich besiegelt dem Hauptman einstellen“; „Clage wird der Citation einvorleibet“; „Citatio in quem Locum fiat“; „Landes

- Cämmerer“; fol. 25v: „Pro Citatione solvit Inquilinus 24 Groschen. Extraneus 48 Gr. Dem Camerer 9 G. Extraneus 18 G.“; „Cap. 10. Officium Rei“; „Ob schriftlich oder mündlich in Sachen zu procediren stehet bey der Herren Rechtsiezer Guttachten“; fol. 26r: „Schrieften beym Hauptman einzuleg[en]“; „8 Wochen zu einer Instantz“; „Exceptio in Causis Attestationum“; „In Causis Magni Momenti“; „In Causis exiqui momentictaperis sol mündlichen durch Exception Replicam Duplicam bey dem ersten Rechtstage procediret und geschlossen werden“; „Bey Urthel do man sich nicht belernet 12 G. Ennd Urthel 1 Tal.“; „Bey- und End Urthel uf Belernung 5 Tal.“; „Cap. 11. Cautio et Gvaranda“; fol. 26v: „Cap. 12. Locus Judicii“; „Cap. 13“; „Cap. 14. Geding“; fol. 27r: „Cap. 15. Landlade. Land Siegel. Land Privilegium“; „Jedes Lannd zwey Siegel“; „Kleine Siegel“; „Große Siegel“; „Münsterbergische Sachen werden mit dem Münsterbergischen, Francksteinische Sachen mit dem Francksteinischen Siegel besiegelt“; „Lanndes Priuilegium bey den Herren Äbften“. Jak patrnó, rekapitulace obsahu článků nejsou připojeny ke krátkým textům, které jsou dostatečně shrnuty svým nadpisem.
- 55 Publikováno bylo ve WEINGARTEN, J. J.: Fasciculi diversorum jurium, II. Buch, s. 427–431.
- 56 PTAK, M. J.: Śląskie ordynacje ziemskie, s. 22.
- 57 WEBER, M.: Die Schlesischen Polizei- und Landesordnungen der frühen Neuzeit, s. 398–399, č. 283.
- 58 PTAK, M. J.: Zgromadzenia stanowe księstwa ziębickiego, s. 40.
- 59 Analogicky na Moravě nemohl zemský soud jednat, pokud nebyla obsazena funkce zemského hejtmana či zemského sudího, a to alespoň formou jmenování dočasného místodržícího. Tak svatojanský soud v roce 1598 byl odložen „za příčinou, že J[eho] M[ilost] císařská neráčil časné osoby, která by zatím úřad hejtmanský držeti měla, jmenovati“ a stejně tak se nekonalo ani tříkrálové zasedání na počátku následujícího roku 1599, jelikož panovník neobsadil uprázdněný úřad nejvyššího sudího, „bez něhož jakožto hospodáře soudu žádní soudové držáni bejti nemohou“. BRANDL, Vincenc (ed.): Spisy Karla staršího ze Žerotína. Oddělení první: Žerotínovi zápisové o soudě panském. Svazek 1., Brno, 1866, s. 171, 193. K odkládání moravského zemského soudu (zde i další příklady) blíže KAMENÍČEK, František: Zemské sněmy a sjezdy moravské, díl II., Brno, 1902, s. 29–38.
- 60 Korunován českým králem byl Ferdinand III. již 26. listopadu 1627, přísaha se ale nepochybně vždy skládala panovníkovi vládnoucímu.
- 61 Blíže PTAK, Marian J.: Sądownictwo szlacheckie księstwa ziębickiego do 1570 r. Acta Universitatis Wratislaviensis 642, Prawo CX, Wrocław, 1982, s. 61–74.
- 62 Jedná se o následující poznámky – fol. 28r: „1. Successio inter Fratres et Fratrum Liberos“; „Dispositio“; „Absq[ue] praeiudicio consuetudinum inter Nobiles“; „2. Von Erbgeßldern und derselben Prioritet“; fol. 28v: „Dispositio“; „Jahr und Tag nachm Zahlungstermin“; „Außlenndische werden durch diese Constitution nicht gebunden“; „3. Morgengabe oder Gegenvermechtntis so bey den Eheberedungen zugesagt wirdt“; fol. 29r: „Dispositio“; „4. Unabgelösete Lehens und andern Briefe“; „Dispositio“; „Innerhalb Jahrs von beschehener Belehnung und Verhandlung“; „Poena doppelte Taxa“; „Vorbehalt wegen dieser Constitutionen“; „Petitio“; fol. 29v: „Confirmatio“; „Absq[ue] praeiudicio consuetudinum inter Nobiles“; fol. 30r: „28. Maij 1584“.
- 63 WEINGARTEN, J. J.: Fasciculi diversorum jurium, II. Buch, s. 431–433. Opisy císařské „konstituce“ jsou v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 37, s. 351–363; sign. 92, s. 148–151.
- 64 Tj. 24. srpna.
- 65 Šlo s největší pravděpodobností o zvyk prosazovaný vrchnostmi, které si „přilepšovaly“ touto odúmrtní cestou.
- 66 Na samém počátku opisu na fol. 30v je shrnut obsah rezoluce („Leuterung“), na fol. 31r jsou poznámky „Dispositio“ a „24. Marty 1589“.
- 67 K tomuto pojmu srovnej blíže podrobný výklad v encyklopedickém díle ZEDLER, Johann Heinrich: Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste, XVII. Band, Halle – Leipzig 1738, s. 669–673.
- 68 Na samém počátku opisu na fol. 31v je shrnut obsah rezoluce („Amtsvorwaltung“), na fol. 32r je poznámka datační („3. Aprilis 1591“).
- 69 Rukopis ale pomíjí skutečnost, že Jan II. Opolský zemřel již v roce 1532. K zástavě Bedřichovi Lehnickému došlo přímo v roce 1542, a to za částku 40 000 zlatých.
- 70 Opis Rudolfovy konfirmace z 30. května 1584 viz AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 37, s. 364–369, přetištěna je ve WEINGARTEN, J. J.: Fasciculi diversorum jurium, II. Buch, s. 433–434, pod nadpisem „Confirmatio generalis Privilegiorum“. Opis starší Rudolfovy konfirmace z 11. března 1579 je ve dvou exemplářích uložen rovněž v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 92, s. 80–87.
- 71 Koncept Matyášovy konfirmace datované 4. října 1612 je v NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 1, i.č. 856, kart. 690.
- 72 Zachováno rovněž v opise v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 37, s. 273–280, datace 6. května 1623.
- 73 Originál smlouvy je v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 21, s. 125–128, tamtéž je na s. 18–22 také opis této listiny.
- 74 Originál dohody je uložen v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 22. V inventáři je tato listina označena nepřesně jako „Oryginalny kontrakt kupna cesarza Maksymiliana II zawarty ze stanami księstwa ziębickiego“, vycházející zřejmě z pozdějšího přípisku na rubu listiny: „Contract mit Kay[ser]licher Ma[aj]es[te]r[at]s wegen des Münsterbergischen Fürstenthumbs“. Zde ale není povaha smlouvy upřesněna a její označení za smlouvu kupní s textem dohody zjevně nekoresponduje. Přechod vrchního panství na císaře ostatně vůbec neměl povahu klasického emptio – venditio. Opis dohody viz tamtéž, sign. 21, s. 23–28.

- ⁷⁵ Originál dohody je v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 21, s. 112–117, tamtéž na s. 12–17 je i její opis.
- ⁷⁶ Opis kupní smlouvy mezi knížetem Karlem Kryštofem a bratry z Logau z 13. listopadu 1568 je v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 21, s. 3–7.
- ⁷⁷ Berndstad, polsky Bierutów, byl v 16. století rezidencí olešnických knížat z roku Poděbradů.
- ⁷⁸ Srovnej u samotného Minstrberska: „Fürstenthum Münsterberg und Francksteinisch Weichbildt 283 500 Taler / Thuett / Ein Dritthel T. 94 500 / Zwey Dritthel T[aler] 189 000 / Id est T[aler] 283 500“.
- ⁷⁹ V roce 1549 smělil Ferdinand I. s kurfiřtem Mořicem Zaháňsko za česká léna v Sasku – panství Eilenburg, Colditz, Leisnig a díl panství Schwarzenberg. Originál smlouvy se nachází v HStA Dresden, Urkunden, č. 11392.
- ⁸⁰ Rute je německý výraz pro prut, což byla jednotka primárně délková, byla ale převzata i do plošných výměr. Slezský čtvereční prut byl definován jako 7,5 × 7,5 lokte, tj. 18,675 m². HOFMANN, Gustav: Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy, Sušice 1984, s. 81–83.
- ⁸¹ Jedná se o následující poznámky – fol. 51r: „Wohnung“; fol. 51v: „Gebeude bessern“; „Respect uf die Camer haben“; „Camergütter und deren Zugehörung fleisig in Acht nehmen“; „Wie es mit Verkaufung des Getraidt, Fisch etc. zu halten“; fol. 52r: „Rennt Amt sol uffm Schloß gehalten werden“; „Rent Gefelle alle Vierthel Jahr beim Schlesischen Rennt Amt abzuführen“; „Nicht in die Gefelle greiffen“; „Kerb Hölzer zu halten, bei allen Wirthschaften“; fol. 52v: „Uf Melioration zu denken“; „Verhütung der Eingriff“; „Aufsehen uf die Waldförster haben“; „Obergerichte“; „Poenfelle“; „Bußen“; fol. 53r: „Lehen, Aufgaben und Verzüchten“; „Lehen Aufnfall nicht zu vorleihen“; „Lehn einzuziehen so aufm Fall stehet nachm Fall“; „Keine Simultaneam investituram zu verstatten“; „Keufe, Lehen und Verleihungen zu registriren“; fol. 53v: „Taxa von Kauffem ins Rennt Amt zu erlegen“; „Lehengütter in zehen Jahren der Contribution zu befreien“; „Stiefter wohin sie ires Respect sollen haben“; „Stiefter zu schützen“; „Grenzen ufn Stieftern“; fol. 54r: „Alienation der Gütter bein Stieftern“; „Absterbung der Abbt“; „Ordnung und Statuten in den Städten“; „Raitungen“; „Ubrige Uncosten abstellen“; „Der Kirche und Schulen Beneficien nicht entziehen lassen“; fol. 54v: „Wie Bürgermeister und Rathmanne zu bestellen“; „Daß Ubrige wird in die Herrn Hauptmans gute Discretion gestellet“; „Irer Maij[estät]t Reservata“.
- ⁸² Jedná se o následující poznámky – fol. 55r: „Wohnung uffm Schloß“; „Bestellung der Verwaltung“; „Lanndrecht“; fol. 55v: „Aussatz, Privilegien, Gewohnheiten, Willkhüren“; „Lehen Aufgab, Erbkauff, Verzicht, Leibgeding Verträge nach Hoff gelangen lassen“; „Schlechte Sachen nach Lanndes Gewohnheit außzufertigen“; „Stennde, Städte und Innwohner bei iren Priuilegien zu schützen“; fol. 56r: „Grentzen“; „Willdbahnen“; „Ferner Instruction von der Schlesischen Camer“; „Reservata“; „20. Maij 1570“.
- ⁸³ Jmenování hejtmána oznamuje také císařský list stavům, datovaný rovněž 20. května 1570 a oznamující jim, komu je dána plná moc jménem panovníka nového hejtmána instalovat. AP Wrocław, fond Księstwo Ziębickie, sign. 23.
- ⁸⁴ Tyto poznámky jsou na fol. 57r: „Freye Raths Chur“; „Aus den Bürgern und Innwohnern“; „Die from auch zum Rechten tüglich sein“; „Ohne Verhinderung der Hauptleute“; „7. May 1570“.
- ⁸⁵ Obdobné privilegium vydal Maxmilián II. téhož dne i pro město Minstrberk, jeho obsah rekapituloval HARTMANN, Franz: Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien von ihrer Gründung bis zur Gegenwart, Münsterberg in Schlesien 1907, s. 156–157. Odvolává se přitom na pozdější soupis privilegií z 1. poloviny 18. století („Privilegienbuch Karl VI.“).
- ⁸⁶ Zřejmě z tohoto nebo velmi obdobného materiálu vycházel při svém dosti podrobném popisu událostí v srpnu 1654 HARTMANN, F.: Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien von ihrer Gründung bis zur Gegenwart, s. 220–224. O úporné snaze stavů zabránit převzetí země knížetem Auersperkem se s odkazem na Hartmanna zmiňuje i PREINFALK, Miha: Auersperg. Geschichte einer europäischen Familie, Graz – Stuttgart, 2006, s. 265–266. O převzetí Minstrberska Auersperkem existuje ostatně již starý, nepodepsaný (pouze písmenem E signovaný) text Der Uebergang des Fürstenthums Münsterberg und des Weichbildt Frankenstein von dem unmittelbaren Stande zum mittelbaren, im Jahre 1654. Schlesisches Provinzialblatt 3/CXI, 1840, s. 211–217.
- ⁸⁷ Octavio Piccolomini (1599–1656), od roku 1639 držitel vévodství Amalfi, teprve v roce 1650 ovšem povýšený do stavu říšských knížat. Srovnej v této souvislosti již avizovaný protestní list stavů, uložený v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 25.
- ⁸⁸ MAŠEK, Petr: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl I, Praha, 2008, s. 369, uvádí tvar jména této šlechtické rodiny jako „Hoepner z Greiffensternu“.
- ⁸⁹ „Herr Abt zu Heinrichau; Herr Abt zu Camentz; Herr Samuel Klinckofsky; Herr Seyfriedt von Nimptsch; Herr Hyacinth Andviani von Clomdorff.“
- ⁹⁰ „Herr Friedrich von Kotkirch; Herr Hans Adam von Brauchitsch.“
- ⁹¹ „Herr Frantz Sigmundt Freyherr von Burckhauß, suo et fratris nomine; Herr Frantz Freyherr von Schwartz, Obrister Wachmeister; Herr Bernhardt von Eckwericht; Herr Emanuel von Turckh; Herr Eggert [von] Eggers Haußen; Herr Joachim Ernst von Eckwericht; Herr Hanß von Landeskron; Herr Sigmundt von Berdau; Herr Heinrich von Ratzbar; Herr Friedrich von Bockh; Herr Mathias Schmiedt, Hauptman; Herr Tobias Wolf, Obrister Wachmeister; Herr Hannß Wolff von Kolkirch; Herr Maximilian von Gafron; Herr Hannß von Vogt; Herr Christoff Just von Ottendorff; Herr Martin Klar; der Hauptman von Jonßdorff cum generali mandato; den Lanndeszusammenkunften bey zu wohnen; der Frau Cappurin zu Schreibißdorff Secretarius sine Mandato.“

- ⁹² „Von der Stadt Münsterbergk Herr Albertus Helbigius, Bürgermeister. Herr Simon Roschke, Rath Vorwandter. Von der Stadt Franckenstein Herr Laurentius Johann Viduus, Bürgermeister. Herr Martin Koblitz, Rath Senior.“
- ⁹³ Text přísahy je v plném rozsahu zachycen na fol. 67v: „Ich N. holde, schwere und globe eine rechte Erbhuldigung, dem durchlauchtigen hochgeborenen Fürsten und Herrn, Herrn Johann Waickharten deß heyligen Römischen Reichs Fürsten von Auersperg, Graffen zu Gottscher und Weiß, Herr zu Schön- und Seissenberg, Rittern deß güldenen Fluß, deß Hertzogthumbs Crain, unnd der Windischen Marckh Erb Lannd Marschalchen, unnd Öbristen Erbland Cammerern etc., alß Hertzogen in Schlesiën zu Münsterberg und Franckstein, ingleichen dero männlichen Leibes und Lehns Erben undt rechten Nachkommen, gewahr unndt getreu zu sein, unndt deroselben bestes zu trachten, unndt daß Ergste abzuwennden, nach meinem höchsten Vermögen, unndt obs sichts, da Gott for sey, zutrüge, daß hochgedachte Ir fürst[liche] Gn[ade] ohne männliche Leibes Lehns Erben, mit Tode abgingen, mich an niemandes anders, alß an Ire König[liche] Mai[estät] den regierenden König zu Böhaimb mit Unterthenigkeitt und Gehorsam zu verhalten, unndt di schuldirge Erbaidespflicht unndt Huldigung zu thun, alß mir Gott helfe.“
- ⁹⁴ Použitá formulace je značně neobvyklá a samozřejmě není dokladem o tom, že by s Frankenštejnem měl být spojen status vévodství. Ostatně ani sami Aueršperkové tohoto titulu neužívali.
- ⁹⁵ Opis je uložen v AP Wrocław, Księstwo Ziębickie, sign. 37, s. 370–375.
- ⁹⁶ Dodnes velmi cennou publikací pro hlubší pochopení mírových jednání a jejich obsahu je ŠINDELÁŘ, Bedřich: Vestfálský mír a česká otázka, Praha, 1968, v níž je slezská otázka opakovaně dotčena na různých místech. Velmi stručnou rekapitulaci závěrů mírových jednání pro Slezsko (a jmenovitě i pro minstrberské knížectví) lze nejnověji nalézt i v JIRÁSEK, Zdeněk a kol.: Slezsko v dějinách českého státu II. 1490–1763, Praha, 2012, s. 134.